

Småbarns anknytning till föräldrarna vid skilsmässa och växelvist boende

En litteraturstudie

Annika Hansson

Marika Pastewka

Linda Norström

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Hälsovårdare/Sjukskötare
Identifikationsnummer:	7482, 7481, 4483
Författare:	Annika Hansson, Marika Pastewka och Linda Norström
Arbetets namn:	Småbarns anknytning till föräldrarna vid skilsmässa och växelvist boende: En litteraturstudie
Handledare (Arcada):	Bettina Brantberg-Ahlfors
Uppdragsgivare:	Barnavårdsföreningen (BF) i Finland r.f.
<p>Sammandrag:</p> <p>Sedan slutet av 1950-talet har skilsmässor ökat, vilket betyder att allt fler barn befinner sig i skilsmässofamiljer. Vi diskuterar det 0 - 3 åriga barnets anknytning till föräldrarna efter en skilsmässa och vid växelvist boende. I bakgrunden har vi använt oss av olika teorier och lagstiftning. Materialet som använts är både europeiskt och amerikanskt vilket gör att materialet relaterar till den kulturen. Dock ansåg vi att kulturen endast hade en liten påverkan på forskningarna. Skillnader i lagstiftning tog vi i beaktande. Bowlbys anknytningsteori och Eriksons utvecklingsteori fungerar som riktlinjer för detta arbete. Frågeställningarna i arbetet är "Hur kan föräldrarna stödja att barnet får en trygg anknytning till båda föräldrarna vid växelvist boende?" och "Hur kan en vårdare uppmärksamma ett barns anknytning till sina föräldrar efter skilsmässa?". I metoden analyserar vi 12 artiklar med hjälp av kvalitativ innehållsanalys, för att få svar på våra frågeställningar. Detta examensarbete är ett beställningsarbete av Barnavårdsföreningen (BF) där vi tar fram den nyaste informationen angående barn i skilsmässofamiljer. Syftet med detta examensarbete är att öka den professionellas, föräldrarnas och läsarens förståelse om barnets anknytning vid skilsmässa och växelvist boende. Resultatet visar att trygg anknytning främjas av att den primära anknytningspersonen är närvarande och att hen har en förmåga att uppmärksamma barnets behov och känslor. Barnet kan dock få en trygg anknytning trots att anknytningspersonen inte ständigt är närvarande, exempelvis på grund av problem med den mentala hälsan eller stress som är kopplat till föräldraskapet. Anknytningen hindras inte av växelvist boende, då barnet ändå spenderar sin tid med en av anknytningspersonerna. Forskning visar att barn anpassar sig bäst till växelvist boende då de är över tre års ålder. Vårdare och psykologer kan bedöma barnets anknytning med hjälp av pålitliga metoder och mätare. Det har inte forskats så mycket kring ämnet, där-för skulle vidare forskning behövas för att nå en högre evidensgrad.</p>	
Nyckelord:	Småbarn, skilsmässa, anknytning, växelvist boende, Barnavårdsföreningen (BF)
Sidantal:	57
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	27.4.2020

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Public health nurse/ Nurse
Identification number:	7482, 7481, 4483
Author:	Annika Hansson, Marika Pastewka and Linda Norström
Title:	Småbarns anknytning till föräldrarna vid skilsmässa och växelvist boende: En litteraturstudie
Supervisor (Arcada):	Bettina Brantberg-Ahlfors
Commissioned by:	Barnavårdsföreningen (BF) i Finland r.f. (Child Welfare Association)
<p>Abstract: Since the 1950's divorce numbers have gone up, which means that children in divorced families have also increased. In our thesis we have discussed a child's (0-3 years) attachment to the parents after divorce and during alternate living. The background information consists of different theories and legislation. The data that we have used is both European and American, all though the articles may be influenced by the culture we found the culture to only have a small impact on the research and all other differences, for example, legislative differences were taken into account. Bowlby's attachment theory and Erikson's development theory work as our guidelines throughout the thesis. Questions of issue in this thesis are: "How can a parent reinsure a secure attachment during the child's alternate living?" and "How can a healthcare worker acknowledge a child's attachment to their parents after divorce". As our method we have used 12 scientific articles to find the answers to our questions for our literature study. This is commissioned work by Barnavårdsförening (Child Welfare Association) to gather new information about children in divorced families. The purpose with this thesis is to gather knowledge for healthcare workers, parents and others who read it, and to understand the child's attachment after a divorce and shared residence. The result shows that secure attachment is promoted by the presence of an attachment person that can pay attention to the child's needs and feelings. The child may have a secure attachment even though the attachment person is not present, for example due to mental health problems or stress related to parenting. Therefore, the development of a secure attachment should not be affected by spending time from one attachment figure with another one. Research shows that children adapt best to alternate living when they are over three years old. Caregivers and psychologists can assess the child's attachment using various reliable methods and meters. Not much research has been done on the topic, further research would therefore be needed to achieve a higher grade of evidence.</p>	
Keywords:	Infant, divorce, attachment, alternate living, Barnavårdsföreningen
Number of pages:	57
Language:	Swedish
Date of acceptance:	27.4.2020

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Terveydenhoitaja/Sairaanhoitaja
Tunnistenumero:	7482, 7481, 4483
Tekijä:	Annika Hansson, Marika Pastewka och Linda Norström
Työn nimi:	Småbarns anknytning till föräldrarna vid skilsmässa och växelvist boende: En litteraturstudie
Työn ohjaaja (Arcada):	Bettina Brantberg-Ahlfors
Toimeksiantaja:	Barnavårdsföreningen (BF) i Finland r.f.
<p>Tiivistelmä:</p> <p>Avioerot ovat lisääntyneet 1950-luvulta lähtien. Tämän takia lapsien lukumäärä avioero-perheissä on myös lisääntynyt. Opinnäytetyössämme keskustelemme 0-3-vuotiaiden lasten kiintymyssuhteesta vanhempiin avioeron jälkeen sekä vuoroasumisessa. Lähteinä olemme käyttäneet kirjallisuutta ja lainsäädäntöä. Tieteelliset artikkelit, joita käytimme työssämme, ovat kirjoitettu Amerikassa ja Euroopassa. Vaikka kulttuurilla voi olla vaikutuksia tuloksiin, huomasimme kulttuurilla olevan yllättävän pieni vaikutus. Erot esimerkiksi lainsäädännössä otimme tietysti huomioon. Bowlbyn kiintymyssuhdeteoria sekä Eriksonin kehitysteoria olivat meidän ohjenuoranamme tässä opinnäytetyössä. Kysymykset, jotka esitämme opinnäytetyössä, ovat "Miten vanhemmat voi tukea, että lapsi saa turvallisen kiintymissuhteen molempiin vanhempiin vuoroasumisessa?" ja "Miten hoitaja voi huomioida lapsen kiintymissuhteen vanhempiinsa avioeron jälkeen?". Menetelmänämme käytimme 12 tieteellistä artikkelia löytääksemme vastaukset esittämiimme kysymyksiin. Tämä opinnäytetyö on tehty tilaustyönä Barnavårdsföreningenille (Lastensuojelu), jotka halusivat uusimman tiedon lapsista avioero-perheissä. Tämän työn tavoitteena on lisätä terveydenhuollon ammattilaisten, vanhempien ja muiden lukijoiden osaamista lapsen kiintymyssuhteesta avioeron jälkeen ja vuoroasumisessa. Tuloksemme osoittavat, että turvallista kiintymistä edistää kiintymiseen kohdistuvan henkilön läsnäoloa ja kykyä kiinnittää huomiota lapsen tarpeisiin sekä tunteisiin. Lapsella voi olla turvallinen kiintymys, vaikka ensisijainen kiintymishenkilö ei olisikaan läsnä, esimerkiksi mielenterveysongelmien tai vanhemmuuteen liittyvän stressin takia. Tämän vuoksi vuoroasumisen ei pitäisi vaikuttaa lapsen turvalliseen kiinnittymiseen, sillä lapsi on silti koko ajan yhden kiintymishenkilön turvassa. Tutkimukset osoittavat, että lapset mukautuvat parhaiten vuoroasumiseen yli 3-vuotiaina. Hoitajat tai psykologit voivat parhaiten arvioida lapsen kiintymisen käyttämällä erilaisia luotettavia menetelmiä ja mittareita. Tähän mennessä aiheesta on tehty vain vähän tutkimuksia, joten lisätutkimuksille olisi tarvetta korkeamman asteen todisteiden saavuttamiseksi.</p>	
Avainsanat:	Pienlapsi, avioero, kiintymyssuhde, vuoroasuminen, Barnavårdsföreningen
Sivumäärä:	57
Kieli:	Ruotsi
Hyväksymispäivämäärä:	27.4.2020

INNEHÅLL

1	Inledning.....	7
2	Begrepp.....	8
3	Bakgrund.....	10
3.1	Anknytningsteorins bakgrund	10
3.2	Olika typer av anknytning	10
3.3	Familjen i början	12
3.4	Vårdarens perspektiv.....	16
3.5	Relevant lagstiftning	17
4	Tidigare forskning	19
4.1	Föräldrarnas lika värde.....	20
4.2	Växelvisa boendets inverkan.....	21
4.3	Familjens välmående.....	22
4.4	Anknytningen.....	23
4.5	Överföring av anknytningen	26
5	Syfte och frågeställning	28
6	Teoretisk referensram	28
6.1	Anknytningsteorin	29
6.2	Utvecklingsteorin	30
7	Metod.....	31
7.1	Litteratursökning	32
7.2	Kvalitativ litteraturstudie	33
7.3	Innehållsanalys.....	34
7.4	Materialbearbetning.....	35
7.5	Etik.....	36
8	Resultat	37
8.1	Trygg anknytning	37
8.2	Föräldrarelation	38
8.3	Växelvist boende	40
8.1	Barnets beteende	41
8.2	Vårdaren.....	42
8.3	Analys.....	43
9	Diskussion	45

9.1	Resultatdiskussion.....	46
9.2	Metoddiskussion.....	47
9.3	Fortsatt forskning.....	49
9.4	Arbetsätt och arbetsfördelning.....	49
	Källor	51
	Bilaga 1. Litteratursökning.....	56

FIGURER

Figur 1. Anknätningsöverföring	26
Figur 2. Kategorisering.....	34
Figur 3. Teoriernas koppling till resultatet	42

1 INLEDNING

I vårt examensarbete vill vi utforska hur, och om, barnets anknytning till föräldrarna påverkas av skilsmässa och växelvist boende. Vi vill ta reda på vad man som förälder eller vårdare kan göra för att främja en trygg anknytning till båda föräldrarna. Vi hoppas även att vi, med hjälp av vårt arbete, kan öka den professionellas, föräldrarnas samt läsarens förståelse om barnets anknytning vid skilsmässa och växelvist boende. Åldern som vi koncentrerar oss på är 0–3 år. Vi anser att temat är relevant eftersom skilsmässor har ökat sedan 1950-talet, därmed lever allt fler barn i antingen ombildade familjer eller i familjer där föräldrarna valt att skilja sig. (Väestöliitto 2019a)

Sedan början av 2000-talet har nästan hälften av alla äktenskap i Finland slutat i skilsmässa. År 2018 var antalet skilsmässor 13 145 kontra antalet ingångna äktenskap som var 23 799 (Statistikcentralen 2019). Flest skilsmässor sker inom familjer utan barn, men var fjärde skilsmässa sker i familjer med ett eller två barn. Resterande 13% av skilsmässorna i Finland sker inom familjer med tre eller flera barn (Väestöliitto 2019b). Finland hör till de länder i Europa som toppar skilsmässostatistiken (Väestöliitto 2019a). Dock har vi än idag bara begränsad information om hur skilsmässa och växelvist boende påverkar barnets anknytning till föräldrarna.

Vi hoppas att vi genom vårt arbete ska kunna fördjupa kunskapen vad gäller växelvist boende och riktigt små barn, d.v.s. specificera hur växelvist boende kan påverka barnets anknytning till föräldrarna. Vi försöker ta reda på vad man kan göra för att främja en trygg anknytning till båda föräldrarna samt vilka faktorer som kan påverka barnets anknytning till föräldrarna efter en skilsmässa. Arbetet ska vara till nytta för både personal och organisationer som jobbar med barn och familjer inom social- och hälsovården.

Examensarbetet görs som en beställning av Barnvårdsföreningen i Finland. Barnvårdsföreningen är den äldsta och den enda svenska barnskyddsorganisationen i Finland. De erbjuder material och stöd till familjer som genomgår skilsmässor och bistår med hjälp gällande vård och fostran av barn. (Barnvårdsföreningen 2018)

Utöver detta examensarbete skrivs fyra andra examensarbeten som beställningsarbeten för Barnavårdsföreningen inom samma tematik gällande skilsmässa, stärkt föräldraskap samt växelvist boende och hur dessa kan påverka barnet.

Temat har en stark arbetslivsrelevans, vilket syns redan eftersom detta examensarbete skrivs som ett beställningsarbete av Barnavårdsföreningen i Finland. Alltså har organisationer och professionella ett behov av mer information, speciellt ny information, gällande hur skilsmässa och växelvist boende påverkar små barn. Trots att skilsmässor är ett vanligt fenomen i dagens samhälle så finns det alldeles för lite information gällande små barn som plötsligt ska bo växelvist hos sina föräldrar. Det är viktigt att som professionell kunna bemöta dessa barn på ett bra sätt och att kunna finnas som stöd för både barnet och familjen. Som professionell kan det vara bra att fördjupa sin kunskap kring ämnet för att kunna öka barnets och familjens välmående på bästa sätt.

2 BEGREPP

I detta avsnitt presenteras olika centrala begrepp som används i arbetet. Vi har valt att definiera begreppen redan i början eftersom dessa begrepp är återkommande i vårt arbete. Vi känner att det är viktigt att läsaren har en tydlig bild av vad vi menar med dessa begrepp för att underlätta läsandet och för att det inte ska förekomma missförstånd.

Växelvist boende

Med växelvist boende syftar man på barn, vars föräldrar har skilt sig, som i sin tur gör att barnet bor växelvist på två olika adresser. Växelvist boende behöver dock inte betyda att barnet är den som flyttar varannan vecka, vissa skilda par har arrangerat det så att föräldrarna istället byter hem och bor hemma hos barnet varannan vecka. (FOS 2019)

Vårdnadshavare

Med vårdnadshavare syftar man på personen, eller personerna, som har ansvaret över barnet. Vårdnadshavare är oftast barnets föräldrar, men kan också vara andra personer som domstolen anförtrott vårdnaden åt. Då barnet fyller 18 år upphör vårdnadshavarnas vårdnad. Vårdnadshavaren bör alltid, i den mån det är möjligt, inkludera barnet i beslut

som gäller barnet. (Lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt 1983/361) Barnets omvårdnad, trygghet och fostran ansvarar vårdnadshavaren för (Bergström 2018 s. 212).

Gemensam vårdnad

Gemensam vårdnad innebär att båda föräldrarna fattar gemensamma beslut gällande barnets liv. Till dessa beslut hör skolgång, medicinsk och psykologisk vård. Begreppet ”delad vårdnad” kan även användas som ett synonym till gemensam vårdnad. Föräldrarna har skyldighet att sköta om barnet och dess behov. (Bergström 2018 s. 210)

Primär & sekundär anknytningsperson

Med primär anknytningsperson syftar man till personen som barnet har en livslång emotionell förbindelse med. Den primära anknytningspersonen är också den personen som barnet vänder sig till då hen känner sig rädd och ledsen. Oftast är det biologiska mamman som blir barnets primära anknytningsperson, men inte nödvändigtvis. (Wennerberg 2014)

Sekundära anknytningspersoner är de speciella personer som barnet knyter ett livslångt band med. Dessa personer kan till exempel vara barnets farföräldrar, morföräldrar, syskon och framförallt barnets far. Att barnet har många sekundära anknytningspersoner gör att barnet känner sig mer trygg och därmed minskas stressen för att bli lämnad ensam. Dessa personer fungerar med andra ord som ett skyddsnät under barnets uppväxt. (Wennerberg 2014)

I materialet som vi använt anses mamman oftast vara den primära anknytningspersonen och pappan den sekundära anknytningspersonen. Vi vill dock lyfta fram att det inte behöver vara situationen i alla familjer, pappan kan likaväl vara barnets primära anknytningsperson och mamman barnets sekundära anknytningsperson. Vi har tagit detta i hänsyn, men för att förtydliga texten har vi använt oss av mamman som primär och pappan som sekundär anknytningsperson i vårt arbete.

Kärnfamilj

Definitionen på kärnfamilj är en familj där det bor ett eller flera barn med sina föräldrar, där föräldrarna antingen är gifta eller sambor. Det är den mest förekommande typen av familj. (Väestöliitto 2020)

3 BAKGRUND

I detta kapitel tar vi upp grunder till teorier, olika forskningar och lagstiftningar. Vi vill även lyfta fram vårdarens perspektiv och betydelse i stödjandet av familjen. Med vårdare menar vi i hela arbetet den professionella vårdaren som t.ex. sjukskötare inklusive annan hälsovårdspersonal. I kapitlet använder vi oss av olika typer av litteratur för att bilda en helhetstäckande bild av temat i vårt arbete.

3.1 Anknytningsteorins bakgrund

Anknytningsteorin är teorin om nära relationer och relationernas utveckling genom livets gång. John Bowlby var en utbildad psykoanalytiker samt barnpsykiatriker som arbetade för världshälsoorganisationen (WHO) under 1950-talet. WHO gav Bowlby i uppdrag att fokusera på ”barn som separerats från sina föräldrar” där anknytningsteorin också fick sitt ursprung. Detta ämne blev aktuellt i samhället eftersom en stor skara barn var föräldralösa till följd av andra världskriget. Bowlbys intresse för ämnet var stort eftersom han själv hade erfarenhet kring ämnet. Han fick ett separations-trauma efter att hans barnskötare, som var hans primära anknytningsperson, plötsligt lämnade honom vid fyra års ålder. Bowlbys forskning har lett till att man har fått en större förståelse för den mänskliga psykologin och hur vi människor påverkas av vårt medfödda anknytningssystem. (Wennerberg 2014)

3.2 Olika typer av anknytning

Barns anknytning till föräldrarna är någonting man efter ca 70 år efter att Bowlby presenterade den ursprungliga anknytningsteorin fortfarande forskar aktivt i. Under åren har man kategoriserat fyra anknytningsmönster. Dessa fyra är trygg, otrygg-undvikande, otrygg-ambivalent och desorganiserad-desorienterad anknytning eller den s.k. D-

anknytningen. Den desorganiserade anknytningen är ovanlig och uppkommer i situationer då barnets primära anknytningsperson väcker rädsla i barnet. D-anknytningen är dock inte så relevant för detta arbete eftersom den är så ovanlig och därför fokuserar detta arbete på de tre andra anknytningsmönster som alla hör till en normal utveckling. (Wennerberg 2014)

De tre olika anknytningsmönstren trygg, otrygg-undvikande och otrygg-ambivalent (som alla klassas som normala) upptäcktes av psykologen Mary Ainsworth i början av 1960-talet. Ainsworth upptäckte dessa anknytningsmönster efter att hon märkte skillnader i hur barnen betedde sig beroende på hur föräldrar bemötte sina barn i spädbarnsåldern då barnen sökte efter trygghet och närhet. Detta påverkar i sin tur hur barnet går igenom den så kallade anknytnings-individuationsprocessen, vilket går ut på att barnet ska känna sig trygg att söka närhet hos den primära anknytningspersonen och samtidigt vara nyfiken och våga utforska sin omgivning. Desto mer balanserade dessa två motsatser är desto tryggare är anknytningen. (Wennerberg 2014)

I ett experiment som Ainsworth utförde som kallas för främmandesituationen fann hon att typiska kännetecken på en trygg anknytning är att barnet blir osäker och ledsen när mamman lämnar barnet ensamt i ett obekant rum. Barnet låter sig snabbt tröstas av mamman då hon återvänder. Barnet vågar också utforska rummet då mamman är borta och fortsätter att utforska rummet efter att mamman återvänt och barnet blivit tröstat (Wennerberg 2014). Detta betyder alltså att barnet blir bekväm på egen hand men samtidigt söker trygghet hos den primära anknytningspersonen och flexibelt kan växla mellan dessa behov. En trygg anknytning anses vara ett resultat av lyhördhet och värme från anknytningspersonen samt kommunikativ synkroniserad växelverkan mellan barnet och den primära anknytningspersonen (Svanberg 2010 s. 364). I det otrygg-undvikande anknytningsmönstret visade barn lite intresse överlag för mamman, barnet fokuserade bara på rummet och leksakerna. Barnet gav alltså ingen notis vid att mamman lämnade och återvände till rummet. Detta förklarade Ainsworth vara en följd av att den primära anknytningspersonen inte besvarat barnets behov av närhet och reagerat undvikande då barnet varit ilsket eller nedstämt och därför har barnet i princip slutat söka tröst hos den primära anknytningspersonen. Det otrygg-ambivalenta anknytningsmönstret visar sig i huvudsak på motsatt sätt till det otrygg-undvikande. Här söker sig barnet till mamman

för tröst och trygghet och bryr sig igen inte alls om omgivningen. När mamman lämnar rummet sitter barnet förtvivlat och väntar på att mamman ska återvända. Detta beteende anses vara en följd av att mamman inkonsekvent besvarat barnets närhetssökande. På grund av detta söker barnet hela tiden mammans bekräftelse och närhet. (Wennerberg 2014)

De olika anknytningsmönstren följer med individen genom hela livet och påverkar hur personen formar relationer till andra människor och hur dessa relationer ser ut. Att inte ha en trygg anknytning betyder dock inte att alla relationer man bildar kommer vara svagare eller sämre jämfört med de som har en trygg anknytning. Likaså är inte en otrygg-undvikande eller otrygg-ambivalent anknytning svagare än en trygg anknytning, de är bara olika anknytningsmönster. (Wennerberg 2014)

3.3 Familjen i början

I Bergströms (2018 s. 93) bok lyfter hon fram riktlinjer till hur ett barn i en skilsmäsofamilj ska tas hand om. Hon anser att mamman oftast är barnets primära anknytningsperson, men vill även förstärka pappans betydelse i barnets liv. Föräldrarnas relation till varandra spelar även en stor roll i hur barnet omhändertas, speciellt vid växelvist boende.

Lyhördhet måste finnas för att försäkra att ett barn ska kunna bilda en trygg anknytning. Bristfällig lyhördhet kan leda till problem i relationen till föräldern och problem med amningen. Mammans lyhördhet bildas ofta tidigare då hon är den som har burit barnet under graviditeten. Detta kan väcka oro hos pappan då han vill kunna bilda en lika god relation till barnet. (Bergström 2018 s. 95–96)

Under barnets första år är det ytterst viktigt att mamman och barnet bildar en stark anknytning. Däremot ska pappan inte lämnas utanför, utan han ska ges möjligheten att kunna bilda en lika stark anknytning. Barnet kan knyta an till båda föräldrar sida vid sida och detta uppmuntras för att barnet ska ha en bra relation till båda föräldrarna i framtiden. Då pappan spenderar tid med barnet så stärks anknytningen och lyhördheten. Barnets anknytningssystem aktiveras då barnet söker sig till en förälder för tröst då hen

är trött, hungrig eller vill ha uppmärksamhet. Fastän mamman oftast är barnets primära anknytningsperson kan det löna sig att pappan tar hand om barnet vid situationer där barnet söker tröst. Detta för att barnet ska knyta an till pappan. Då barnet tröstas frisätts hormonet oxytocin, som är ett viktigt hormon vid anknytning. (Bergström 2018 s. 96–98)

Barnets anknytning kan påverkas ifall ena föräldern lämnar barnet. Oftast är det pappan som flyttar bort från barnet vid till exempel skilsmässa. Att barnet har en trygg och säker plats att vara på spelar en stor roll i hur barnet upplever sin omgivning. Även hur föräldrarna talar om varandra kan påverka barnet. Barnet läser sin förälder väl och förstår då föräldrarna talar gott eller ont om den andra. Barnet bygger därmed också upp en uppfattning om sina föräldrar. (Bergström 2018 s. 98)

Att övernatta i två hem

Vid övergång av boende och övernattnings hos den andra föräldern, är det fördelaktigt att göra det stegvis. I synnerhet då barnet är mycket litet lönar det sig att göra korta besök och att bytena görs ofta. Som föräldrar måste man tillsammans kunna komma underfund med hur man vill att barnet omhändertas. Det är viktigt att specificera vilken förälder som har ansvaret för vad. Omständigheter inom familjen måste tas i beaktande. Till dessa omständigheter hör avståndet som föräldrarna bor ifrån varandra, föräldrarnas arbete och eventuella syskon som barnet har. Hinder som uppkommer kan påverka barnets relation till den andra föräldern och det kan ta en längre tid för barnet att skapa en bra relation till denne. Däremot har barn en bra anpassningsförmåga och det brukar ofta lösa sig med tiden. (Bergström 2018 s. 102–103)

Det gynnsammaste sättet för barnet att bo är att barnet under dagtid vistas hos den andra föräldern. Speciellt då barnet är litet kan det vara svårt för barnet att anpassa sig att bo på ett annat ställe. Primära anknytningspersonen spelar en större roll under första åren, då barnet behöver tröst från sin förälder då barnet är trött eller sårbart. Däremot har det visat sig vara mest lönsamt om barnet stegvis får övernatta hos sin sekundära anknytningsperson för att barnet ska känna sig tryggt vid övernattningsarna och det växelvisa boendet. Ifall förtroendet för den andra föräldern är bristfälligt, kan det kännas svårt för den primära anknytningspersonen att låta barnet övernatta hos den sekundära anknytningspersonen i början. Det är därför viktigt att tänka på att det kan kännas tungt för den

primära anknytningspersonen att lämna ifrån sig barnet över nätterna, till en början. Därför kan det vara bra för den primära anknytningspersonen att få se hur barnet reagerar till den sekundära anknytningspersonen, vilket kan leda till att primära anknytningspersonens oro minskar då hen ser att barnets relation till sekundära anknytningspersonen är bra. (Bergström 2018 s. 98–102)

Ett barn kan läsa sina föräldrars känslor mycket väl, och reagera kring dem. Ett exempel på detta är om mamman har separationsångest då hon lämnar sitt barn på dagis. Detta kan leda till att barnet kopplar ihop mammans ångest med platsen och därför får en osäker och negativ bild av dagiset. Detta lyder även då barnet ska bo växelvist. Kommunikationen är i detta fall mycket viktigt mellan föräldrarna. Man måste kunna arbeta som ett team, vilket betyder att man måste kunna vara ödmjuk mot varandra som föräldrar. Att kunna förstå varandras situation och sätt att reagera har betydelse vid stödjandet av varandras föräldraskap. Anpassningen till omständigheterna är individuellt. (Bergström 2018 s. 98–102)

Första halvåret

Anknytningen bildas under de första sex månaderna. Under den tiden lär sig barnet att känna igen föräldern och bilda tillit. Målet med växelvist boende, speciellt i början, är att barnet får vara med båda föräldrarna med jämna mellanrum. Detta är tyvärr inte alltid möjligt och det måste finnas en viss flexibilitet då det är frågan om att föräldrarna ska kunna samsas om en plan som fungera för båda. Man måste även ta i beaktande att barnets amning kan vara oregelbunden speciellt under de tre första månaderna. Ett mer realistiskt mål kan vara att amma ett par gånger i veckan. Då barnet är litet kan det vara lönsamt för barnet (speciellt i början) om mamman är med under barnets vistelse hos pappan, ifall relationen mellan föräldrarna är bra. Då barnet ammas är det bra om pappan är med och gör andra sysslor med barnet. Ett bra sätt för pappan att skapa närhet är att hålla barnet i famnen eller bära barnet i en sele. (Bergström 2018 s. 104–105)

Oftast är det pappan som jobbar under det första halvåret medan mamman är på föräldraledighet. Pappans arbetsdagar kan betyda att han endast hinner träffa barnet under kvällar och veckoslut. Barnet är ofta mycket skrikigt och gnälligt vid ett till tre månaders ålder vilket betyder att pappan kanske inte får en lika bra upplevelse då han umgås med barnet. Då är det viktigt att pappan ges möjligheten att träffa barnet vid en annan

tidpunkt, kanske tidigare under dagen, eller få lite kortare pass oftare som de kan umgås. (Bergström 2018 s. 105)

Andra halvåret

Barnet använder föräldrarna som två trygga personer. Barnet har en stark anknytningsförmåga vid sex till nio månaders ålder, vilket betyder att barnet söker sig till föräldern under denna tidsperiod. Barnet använder endast sina instinkter, vilka är att söka sig till sina föräldrar och andra personer som hen känner väl och har en anknytning till. (Bergström 2018 s. 106–108)

Fyra till sju månader är den optimala tiden för barnet att börja spendera mera tid med den andra föräldern. Rekommendationerna är ett par timmar om dagen, eller åtminstone ett par gånger i veckan. Man kan bygga upp ett system där pappan är närvarande antingen de sena eller tidiga timmarna av dagen för att vänja barnet vid tanken att sova hos pappan. Efter att barnet har en lika stark relation med båda föräldrarna kan man stegvis börja med övernattningen hos pappan. Om det förekommer svårigheter med föräldrarnas relation kan det vara lönsamt att använda en närstående som brygga vid bytena eller göra bytet i en neutral miljö som i en park till exempel. Det kan också löna sig för föräldrarna att lämna anteckningar åt den andra föräldern om barnets välmående och dagliga behov. (Bergström 2018 s. 106–108)

Ett till två-åringar

Fysisk närhet spelar stor roll för barnet. Då barnet är hos den andra förälder eller på dagis kan barnet ha ett behov av att få fysisk närhet. Närheten behövs för att barnet ska kunna återanknyta sig till sin förälder efter en viss tidsperiod av separation. Barn kan även under natten, eller då de vaknar, vilja ha sina föräldrars närhet. Det är då de söker sig till föräldrarnas säng eller vill ha föräldern att mysa med. (Bergström 2018 s. 111)

Vid växelvist boende är det viktigt att bygga upp rutiner för att barnet ska kunna finna regelbundenhet. Barnet ska känna sig tryggt vid bytet av hem. Tryggheten fås genom att man förbereder barnet och tydligt visar att när man säger "hejdå" så kommer man ändå tillbaka efter en viss tidpunkt. Oregelbundet boende kan anses som ett hot gentemot barnets rutiner. Man kan förbättra situationen genom att förbereda barnet inför ändrade eller rubbade rutiner. Det gör att barnet lättare ställer sig in på det som komma skall.

Det är viktigt att man inte bara försöker undvika situationen, utan man hanterar situationen med lugn. Vid denna ålder kan man trappa upp växelvist boende om situationen är tillräckligt bra mellan barnet och den andra föräldern. Barnets tidsuppfattning och minne är annorlunda jämfört med den vuxnas och detta måste tas i beaktande då man planerar övernattningar. Om barnet umgåtts aktivt med båda föräldrarna så kan man påbörja övernattningarna tidigare. Även då barnet är i ett till två års ålder är det lönsamt att barnet ofta byter hem. Barnet kan i början ha svårigheter med att vänja sig vid att sova hos den ena föräldern och kanske saknar den andra föräldern, men det går över med tiden. Däremot finns det barn som har det lättare att byta hem mer sällan, för många och snabba byten kan helt enkelt bli för hektiskt för dem. Hela veckor kan passa för vissa barn mycket bättre, och i sådana situationer kan den ena föräldern hälsa på mitt i den andra förälderns vecka. Det lönar sig också att komma ihåg att ifall man har äldre barn så måste man ta i hänsyn att barnet i ett till två års ålder kanske inte kommer att reagera på samma sätt som de äldre till växelvis boende. Barnet måste ses som en enskild individ som reagerar på sitt eget sätt och som har egna behov. (Bergström 2018 s. 111-114)

3.4 Vårdarens perspektiv

I vanliga vårdsammanhang med små barn spelar barnets anknytning en viktig roll, men det kan vara svårt att som vårdare se barnets anknytning. I detta kapitel försöker vi lyfta fram hur anknytningen kan synas och varför det kan vara viktigt att lägga märke till anknytningen hos barnet i ett tidigt skede.

Som vårdare kan man på till exempel barnrådgivningen märka av anknytningen och olika anknytningsmönster genom att observera barnets interaktion med andra människor och föräldrarna. Vid ett par månaders ålder låter sig barnet ofta tas hand om av flera olika personer och kan visa positiva signaler (leende, ögonkontakt) till en stor skara människor, men efter en tid blir barnet vanligtvis mera avvaktande gentemot främmande människor och visar missnöje då hen skiljs från föräldern. Detta är ett bra tecken på anknytning, då barnet föredrar föräldern och snabbt låter sig tröstas hos mamman eller pappan. Detta beteende kan observeras på barnrådgivningen och även på barnavdelningar på sjukhus. (Risholm Mothander & Broberg 2018 s. 76–77)

Det är viktigt att känna till detta fenomen eftersom anknytningen påverkar vem barnet söker tröst hos och uppfattar som trygg. Om ett litet barn insjuknar eller råkar ut för en olycka är det viktigt att förstå vikten av att försöka sammanföra barnet med anknytningspersonen.

Som vårdare ingår det att bemöta vuxna och barn i olika livssituationer. Vissa fall kan vara mer komplicerade än andra, och oavsett bakgrund ska man kunna bemöta dessa människor på det sätt som passar situationen bäst. När det handlar om barn i skilsmässa så är det som vårdare viktigt att skapa en kontakt med familjen för att kunna ge dem hjälp och stöd. Att ha ett ordentligt samtal med familjen och få kontakt med alla familjemedlemmar är en viktig faktor för vårdaren, som utifrån det kan stötta familjen i sin helhet och stötta barnet i anknytningen till föräldrarna. Samtalet med familjen kan dessutom vara avgörande för deras förtroende för vårdpersonalen och vården i stort. Ibland kan det vara svårare att få kontakt med familjen, eftersom de inte vill att någon annan lägger sig i deras liv. Familjer där ett barn far illa kan känna sig kränkta och undvika allt som har med vården att göra. Då måste vårdaren ha självförtroendet att våga agera, för barnets skull. (Söderman & Jackson 2011)

Barn, vars föräldrar valt att skilja sig, behöver inte vara någonting negativt. En skilsmässa kan vara någonting bra för både familjen och för barnet i framtiden. Som vårdare ska man inte ha några förutfattade meningar som avgör kvaliteten av vården. Då föräldrarna valt att gå skilda vägar gör att barnet slipper vistas i en miljö där föräldrarna inte mår bra tillsammans, men även i sådana lägen kan en familj behöva hjälp av professionella inom vården. Det kan vara svårt att veta hur man ska gå tillväga gällande barnets anknytning till båda föräldrarna, då är det bra att en vårdare som är insatt kring ämnet kan vägleda dem på bästa sätt.

3.5 Relevant lagstiftning

I forskning framkommer det också att en orsak till att växelvist boende har blivit allt vanligare är till en följd av den ökande medvetenheten gällande jämställdhet mellan könen och kvinnors allt större roll i arbetslivet. Att föräldraledighet och rätt till moder-

skaps- och faderskapspenning har blivit allt mera jämställt ökar också andelen män som väljer att stanna hemma med barnen under de första åren av barnets liv. Ändringarna som gjordes i familjerättslagstiftningen i Sverige var en stor bidragande faktor till att växelvist boende ökade kraftigt i början på 2000-talet (Bergström et al. 2014 s. 433). I USA stödjer också lagen att varje förälder ska få vara så delaktiga i barnets liv som möjligt efter en skilsmässa och för att uppnå detta ska barnet ha möjlighet träffa båda föräldrarna lika mycket eller så ofta som möjligt (McIntosh et al. 2013 s. 225).

I Finland finns det en lag angående vårdnad av barn och umgängesrätt (8.4.1983/361) som säger att barnet har rätt till en balanserad utveckling och att man bör främja positiva människokontakter, speciellt det mellan barnet och dess föräldrar. I lagen för Umgängesrätt (2§) står det skrivet att barnet bör ha möjlighet till att skapa och upprätthålla ett förhållande med den föräldern som barnet inte huvudsakligen bor hos. Det är upp till båda föräldrarna att förverkliga detta. Om föräldrarna avtalar om växelvist boende i domstolen bör de ändå anmäla om vilket hem som är barnets officiella bostad. Detta betyder alltså att trots att föräldrarna efter en skilsmässa bestämmer att dela jämnt på barnets vårdnad så kommer bara den ena förälderns hem enligt lagen vara barnets officiella bostad. (Lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt 8.4.1983/361)

I versionen från 1983 nämns inte växelvist boende som ett vårdnadsalternativ för barn med skilda föräldrar medan termen nu används i den kommande lagen som träder i kraft 1.12.2019. (Lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt 8.4.1983/361)

Utöver detta har Finland jämfört med en del andra länder flera sociala förmåner som stödjer att båda föräldrarna ska kunna vara så delaktiga i barnets liv som möjligt upp till att barnet är tre år gammalt. Moderskaps-, faderskaps- och föräldrapenning är alla förmåner som är till för att båda föräldrarna skall ha möjlighet att spendera lika mycket tid med sitt barn efter födseln upp till två års ålder. Moderskapspenning kan betalas ut upp till 75 dagar efter förlossningen medan faderskapspenning betalas ut i 54 dagar. Detta betyder att mamman enligt lag har rätt till längre ledighet med barnet, dock måste man tänka på att denna ledighet också är till för att mammans kropp skall hinna läka och återhämta sig före hon återgår till arbetslivet och inte endast för att ge mamman tillfälle att skapa en relation med barnet. Denna skillnad i ledighetens längd mellan mamman

och pappan kan dock jämnas ut med föräldrapenningen som betalas i 158 dagar till mamman eller pappan. Föräldrapenningen kan alltså delas individuellt mellan båda föräldrarna beroende på hur jämt föräldrarna vill dela på dessa förmåner. Dessa förmåner är givetvis samma för gifta par eller skilda föräldrar. (Sjukförsäkringslag 21.12.2004/1224)

Vårdledighet är den förmån som till skillnad från moderskaps-, faderskaps- och föräldrapenning beviljas ända till barnet fyller tre år, istället för två. Denna ledighet kan även delas fritt mellan mamman och pappan beroende på hur mycket tid vardera föräldern vill spendera med barnet. Utöver detta finns det flera stöd, både ekonomiska och även stöd i form av ledighet, som kan beviljas föräldrar då barnen är äldre än tre år. Dessa förmåner går vi dock inte igenom nu när vi fokuserar på vilka rättigheter föräldrar har som har barn mellan 0 - 3 år. (Arbetsavtalslag 26.1.2001/55)

4 TIDIGARE FORSKNING

Forskning inom hur små barns (0 - 3 år) anknytning till sina föräldrar påverkas genom växelvist boende finns bara i ett begränsat antal. Stor del av forskningarna konstaterar att detta är ett relativt nytt forskningsområde som bör studeras djupare för att man ska kunna bilda sig en fullständig förståelse. En orsak till att det finns så sparsam mängd med forskning är att konceptet gemensam fysisk vårdnad eller växelvist boende bland små barn är ett rätt så nytt fenomen. Förr antog man att små barn i huvudsak skulle bo och uppfostras hos en av föräldrarna (oftast mamman) efter en skilsmässa men i dagens läge blir det allt vanligare att båda föräldrarna vill vara en lika stor del av barnets uppväxt. Men eftersom detta är ett rätt så nytt fenomen, och man inte har klara riktlinjer än, finns det delade åsikter om hur växelvist boende kommer att påverka barnets anknytning till föräldrarna och vilken inverkan detta kommer ha på barnets stresshantering och känslor. En del experter menar att det viktigaste är att barnet har så bra anknytning och relation till båda föräldrarna som möjligt medan andra anser att växelvist boende kan störa anknytningen med den primära vårdnadshavaren (oftast mamman) vilket de anser är den viktigaste anknytningen för spädbarn. Enligt en forskning trodde man att ju mer tid barnet spenderade från anknytningspersonen, desto flera problem skulle barn i kolt-

åldern ha med anknytningen till den primära anknytningspersonen. (McIntosh et al. 2013)

Ur ett evolutionsbiologiskt perspektiv stöds dock teorin om att barn ofta behöver flera anknytningspersoner eftersom det skulle visa sig vara katastrofalt om barnets enda anknytningsperson dog och barnet inte hade någon annan att vända sig till. Detta säger dock inte att barnets anknytning till de olika personerna skulle vara lika trygg. Nyare forskning bekräftar att barnet mer än väl kan bilda en trygg anknytning till fler än en person, bara barnet får spendera lika mycket och lika värdefull tid med både mamman och pappan. (Main et al. 2011 s. 438)

4.1 Föräldrarnas lika värde

Mellan åldern 0 - 3 år är ett barn i en mycket viktig utvecklingsålder. I forskning har det visat sig att barn bildar anknytning till sina föräldrar på bästa sätt då de får umgås med båda. Än idag är normen att mamman är den primära vårdnadshavaren och pappan är sekundär. Det har visat sig att ju yngre barnet är, desto mer sannolikt är det att barnets anknytning till den andra föräldern blir sämre, ifall barnet och den andra föräldern inte träffas lika ofta. Barn under tre års ålder bildar bättre anknytning då de inte är ifrån sin primära vårdnadshavare så många nätter. Däremot har det visat sig att barnet gynnas av växelvist boende efter tre års ålder, och därefter visar bättre beteende vid fem års ålder. I forskningen tog man föräldrarnas mående i beaktande och faktorer som kunde påverka resultatet som konflikter och samarbete mellan föräldrar och pappans engagemang i barnets liv till exempel. (Tornello et al. 2013, s. 871–885)

I en forskning har pappans engagemang vid växelvist boende jämförts då barnet bodde antingen primärt eller sekundärt hos pappan. Det visade sig att pappor som barnet bodde sekundärt hos, hade fler finansiella problem med barnet. Det visade sig också att de inte hade lika bra relationer med barnets mamma. Pappor som hade ekonomiska svårigheter var ofta rädda att barnets mamma skulle minska på barnets vistelser till pappan, vilket ledde till att pappans engagemang var riskerat. Båda grupperna av pappor ansåg att engagemanget i barnets liv var ytterst viktigt, men pappor som barnet bodde primärt hos verkade anse det lättare. Båda grupperna visade sig mycket motiverade att hålla sig en-

gagerade, vilket man borde stödja genom att erbjuda mera statligt stöd för att vägleda papporna till bästa möjliga relation till deras barn. Detta stöd skulle kunna erbjudas ekonomiskt, socialt och genom att förbättra pappa-mamma relationen med hjälp av, till exempel, socialarbetare. (Roberts et al. 2014)

4.2 Växelvisa boendets inverkan

Gemensam fysisk vårdnad är det som på engelska kallas JPC (joint physical custody). Detta betyder att barn med separerade föräldrar delar sin tid mellan föräldrarnas hem. För att det ska räknas som gemensam fysisk vårdnad anses det att barnet ska spendera mellan 30–70% av nätterna hos vardera föräldern under ett års tid (McIntosh et al. 2013). Alla är dock inte överens om denna definition då vissa anser att det räcker med 20–50% (Steinbach 2018 s. 355). I en undersökning som gjordes i Wisconsin, USA, visade resultaten att bara 2% av föräldrarna hade gemensam fysisk vårdnad år 1981 medan siffran var 32% år 2001. Siffrorna var liknande i hela USA men då hade man bara kunnat forska procenten av barnen 6–12 år som spenderar mellan 30–70% av sin tid med den sekundära vårdnadshavaren. 7% av barnen i koltåldern i Amerika bor med föräldrar som delar gemensam fysisk vårdnad. (Tornello et al. 2013)

På samma sätt som i USA så har fenomenet växelvist boende hos barn med separerade föräldrar också ökat i Sverige från ca 2 % i mitten av 1980-talet till mellan 30–40% år 2010. Dessa siffror gäller dock barn enda från 0–18 år. Det är allt vanligare att föräldrarna har gemensam fysisk vårdnad de första åren efter en skilsmässa, vilket betyder att sannolikheten att små barn som bor växelvist ökar (Bergström et al. 2014 s. 433). Enligt statistik bor ca 50% av förskolebarnen i Sverige, med separerade föräldrar, lika mycket hos båda föräldrarna. 28% av förskolebarnen i Sverige med separerade föräldrar bor hos båda föräldrarna men på en ojämn basis. Gemensam fysisk vårdnad (JPC) ökar även i andra västländer såsom Norge, Danmark, Nederländerna och USA, och berör mellan 20 – 25% av barnen med separerade föräldrar. Denna ökning bland separerade familjer beror på mer jämställda föräldraroller, faderns engagemang i föräldraskapet och kvinnors deltagande i arbetskraften. Ökningen av barn som delar sin tid mellan två hem kan hävdas vara en av de största förändringarna i barnens livsvillkor de senaste åren. (Bergström et al. 2019)

Det har förekommit konflikter där det diskuteras att barn under fyra års ålder inte ska ha växelvist boende eller endast ett fåtal nätter ifrån den primära vårdnadshavaren, medan andra påståenden tyder på att det är fördelaktigt att barnet får spendera några nätter per vecka med den sekundära vårdnadshavaren. En ledande orsak till att barnet inte ska bo för mycket växelvist är att barnets rutiner, som är viktiga för små barn, kan rubbas. (Tornello et al. 2013 s. 871–885) Andra orsaker till att en del forskare inte rekommenderar växelvist boende är att de anser att barnets trygga anknytning kan skadas av att barnet separeras från den primära vårdnadshavaren. Däremot påstår modern forskning inom anknytning att barn samtidigt kan knyta an till båda föräldrarna och därför borde korta perioder ifrån den primära anknytningspersonen inte göra någon skada. Dock säger forskare att det är svårt att ge konkreta riktlinjer eftersom varje barn är unikt och därför måste föräldrarna kunna vara lyhörda och ta reda på vad som passar deras barn bäst. (Steinbach 2018)

4.3 Familjens välmående

I en forskning där föräldrarna svarade på ett frågeformulär om sina egna tankar, sitt beteende, barnets beteende och reaktioner i olika situationer framkom det att största delen av föräldrarna som har gemensam fysisk vårdnad oftast har ett säkrare ekonomiskt läge, högre utbildning, kommer bättre överens sinsemellan och ser tillbaka på äktenskapet med positiva känslor. Som det redan tidigare nämnt så hade barnen i åldern 0 - 3 år (som mestadels bodde växelvist) flera utmaningar då det kom till anknytningen och uppvisade ofta humörsvängningar. De uppvisade också orolighet då barnet exempelvis återförenades med den primära vårdnadshavaren. I en undersökning framkom det att 4 - 5 åringar hanterade växelvist boende bättre eftersom de lite äldre barnen kunde anpassa sig till nya situationer bättre, samt har mer individuell och stabil känsloreglering. Mest led dock barnets emotionella utveckling och anknytning till föräldrarna om barnet upplevde fientlighet och stress i hemmet, oavsett om barnet bodde växelvist eller inte (McIntosh et al. 2013). Enligt nordisk forskning har barn som bor i kärnfamiljer minst problem med anknytningen och stabilast emotionell utveckling, men de barn som bor växelvist anses vara lika nöjda med sin relation till föräldrarna som barn i kärnfamiljer. Barn som endast bodde med ena föräldern ansågs må psykiskt sämre och bedömde re-

lationen med speciellt ena föräldern, men även ibland båda föräldrarna, som sämre. Denna forskning gäller förstås främst barn i skolåldern som själva kan bedöma sitt mående och relationen till föräldrarna. (Bergström et al. 2014)

Då ett barn kommer till barnrådgivningen ska en vårdare kunna identifiera svårigheter som barnet kan ha. Däremot kan det vara svårt att samla information om barnets stress eller mående, speciellt då det kan vara svårare att fråga barnet hur hen har det hemma. I den amerikanska forskningen anses det viktigt att man speciellt i början av barnets liv (0 - 12 mån) följer upp barnets välmående, speciellt om det förekommer någon sorts stress. Det har visat sig att upplevelser och händelser som sker i början av barnets liv, påverkar även i framtiden. Enligt American Academy of Pediatrics (AAP) kan användningen av ACE (Adverse childhood experience) påverka barnets kognitiva funktion och barnets utveckling. De skulle även önskas att barnrådgivningen skulle utföra screening för att identifiera förändringar i familje- eller samhällsliga förhållanden. (Kerker et al. 2016 s. 154–160)

I ett tidigare stycke i examensarbetet diskuteras det hur vårdaren måste kunna bygga upp en relation med familjen för att kunna bygga tillit. Vårdaren måste kunna ta ställning till olika situationer och speciellt vid skilsmässa är det viktigt att vårdaren känner igen olika kännetecken vid barnets anknytning. (Söderman & Jackson 2011)

4.4 Anknytningen

I Storbritannien har man gjort en forskning utgående från CARE-index. Med hjälp av CARE-index ville man ta reda på skillnaden mellan barnets och föräldrarnas relation. Man vill lyfta fram hur mammans lyhördhet påverkar barnets anknytning till mamman, och hur man kan identifiera och förbättra den. CARE-index mätte mammans lyhördhet, kontroll i olika situationer och okänslighet. Med barnet analyserade man samarbetsvilighet, svårighetsgrad, passivitet och tvångsmässighet. (Svanberg et al. 2018)

Mamma-barn relationen delades upp i låg, mellan och hög risk. Baserat på vilken grupp de lades i fick de material på videon för att stödja bättre lyhördhet som sedan skulle resultera i bättre anknytning mellan mamman och barnet. De som var i lågriskgruppen

fick en återkopplingsvideo där de kunde se hur de presterat under undersökningen. De som hörde till mellan- och högriskgruppen fick flera anvisningar och återkopplingsvideor som de kunde använda sig av för att förbättra relationen. Vid behov erbjöds det ytterligare stöd, som till exempel psykoterapeutiska interventioner. (Svanberg et al. 2018)

Det visade sig att barn som var i mellanriskgruppen fick störst hjälp av stödet som erbjöds under forskningen. Lite förbättring fanns också i lågriskgruppen, medan det i högriskgruppen hade en positiv inverkan. Vid analysering av data kom de fram till att CARE-index var en bra indikator för att lyfta fram mammor och barn som har svårigheter med lyhördhet och anknytning. Som slutsats kom de fram till att CARE-metoden var lyckad för att identifiera de olika riskgrupperna. Detta ledde sedan till att mamman och barnet kunde vägledas på rätt sätt för att förbättra deras relation. (Svanberg et al. 2018)

I USA har det gjorts forskning om pappor i familjer där barnet bor växelvist. I forskningen vill man lyfta fram faktorer som påverkar pappans förmåga att vara engagerad i barnets liv. Faktorerna kan delas upp i främjande och förhindrande. De främjande faktorerna är handledning, goda relationer med barnets mamma, ekonomisk stabilitet och stöd från omgivningen. Till de förhindrande faktorerna hör begränsning av vistelsetid med barnet på grund av mamman, dålig självsäkerhet kring faderskap och ekonomisk ostabilitet. (Roberts et al. 2014)

Det har visat sig att pappans frånvaro kan inverka på barnets välmående kraftigt. Faderns engagemang i föräldraskapet är en viktig del av barnets utveckling, hälsa och beteende. Förhållandet mellan föräldrarna påverkar förälder-barn relationen. Det har visat sig att separerade föräldrar med bra samarbete sinsemellan leder till ett positivt familjeklimat och påverkar barnets mentala hälsa och sociala anpassningar positivt (Bergström et al. 2019). Pappan anses som den mindre lyhörda och omhändertagande jämfört med mamman. Det är därför mamman ofta är den som tar fler beslut angående barnet. Mamman kan vara ett hinder för pappa-barn relationen, om relationen mellan henne och pappan är dålig. Mamman kan förhindra att pappan och barnet bildar en relation, genom att begränsa deras vistelse tillsammans. Detta kan sedan leda till att pappan blir osäker

kring sina kunskaper i att ta hand om barnet. I länder som USA finns det dåligt med ekonomiskt stöd för pappor, orsaken är att man anser att pappan inte spelar en lika stor roll i omhändertagande av barnet i ett tidigt skede av barnets liv. I forskningen visade det sig även att pappors egen relation och uppfostran från sina pappor påverkade hur engagerade de var med sina egna barn. (Roberts et al. 2014) I en undersökning av Steinbach (2018) kom hon också fram till att papporna hade det mycket lättare att anpassa sig till det växelvisa boendet. De fick också mer stöd från mammorna om de hade varit aktiva enda från barnets födsel och satsat på relationen till barnet.

Fördelarna med växelvist boende är att pappor som har växelvist boende, känner att de har en större roll och fler möjligheter att ta beslut i barnets liv, jämfört med pappor som endast träffar sitt barn då och då. Pappor som träffar sina barn mer sällan kan känna att de inte kan förverkliga sin roll som förälder, då mamman är primärföräldern och kanske tar fler beslut gällande barnet (Steinbach 2018 s. 362). De största fördelarna för mammorna med växelvist boende visade sig i flera fall vara att det minskade på mammans stress. Det minskade även på den ekonomiska osäkerheten efter skilsmässan, gav mammorna mera tid att koppla av och satsa på sina sociala kontakter vilket i sin tur bidrog till bättre mental hälsa. (Steinbach 2018 s. 362)

I Amerika gjordes en forskning där man mätte 13 månaders och 3 åriga barns relation till sina pappor. Papporna fick fylla i ett frågeformulär och blev bedömda av utomstående forskare som mätte olika förmågor. I forskningen mättes pappans engagemang, känslighet och anknytning till barnet. (Brown et al. 2012)

För att mäta engagemang, känslighet och anknytning till barnet användes flera olika metoder. För att mäta pappans ansvarstagande och engagemang använde man PRS (Parental Responsibility Scale). PRS består av 14 grundliga förmågor som en förälder ska ha för att få ta hand om barnet. Papporna fick då fylla i frågeformuläret, och bedöma med procent hur ofta pappan tog hand om ärendet och hur ofta föräldrarna tillsammans utförde det. Följande steg i bedömningen var pappans känslighet. Uppgiften gick ut på att forskarna skulle följa med hur väl pappan kunde fylla i ett frågeformulär och vara närvarande i sitt barns behov samtidigt. Uppgiften bedömdes på en fem poängs skala, där 5 var mycket känslig och 1 var mycket okänslig. Pappan och barnets anknytning mättes

med hjälp av Strange Situation Procedure och videon som togs kodades med forskaren Ainsworths kodningssystem. Barnets anknytning delades in i A, B, C och D. A anses som otrygg-undvikande, B står för trygg, C otrygg ambivalent och D desorganiserad-desorienterad. Alla de tre områden som skulle forskas gjordes på liknande sätt för 13 månader gamla barnet och för 3-åringen, men med några förändringar för att passa in i forskningen. För barnet som var 13 månader gjordes forskningen vid ett laboratorium. För barnet som var 3 år gammalt gjordes forskningen hemma men uppgifterna gjordes på film så att den i efterhand kunde observeras och analyseras. Vid 3-åringarnas studie användes Q-set för att mäta anknytningen. Detta gjordes genom 90 frågor angående barnets beteende som föräldrarna observerat. (Brown et al. 2012)

Forskningen visade sig att pappor som arbetade mycket eller var borta mycket hade ett lägre engagemang, men det påverkade inte pappans anknytning eller känslighet mot barnet. Det visade sig även att pappor med döttrar är mera känsliga än pappor med söner. Pappans engagemang höll sig mycket stabil från 13 månader till 3 år, däremot var pappans känslighet inte lika stabil. Anknytningen hölls mycket stabil mellan de två åldrarna. (Brown et al. 2012)

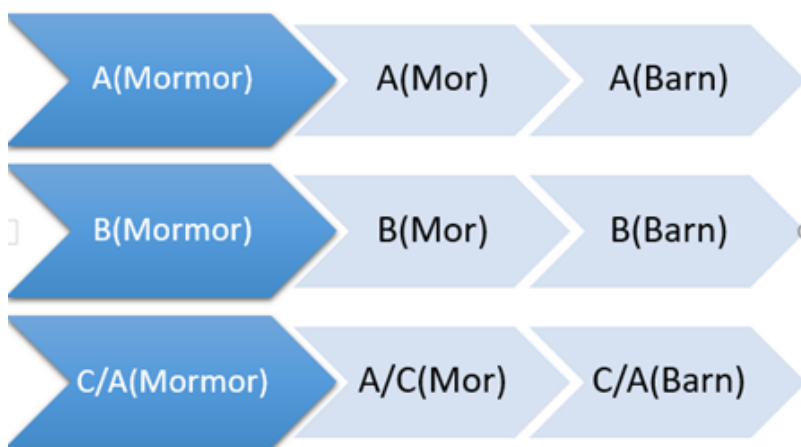
Trots att många anser att mammorna har rollen primär anknytningsperson och därför antar att mammorna medför mera trygghet och skydd för barn, visar en del forskning att papporna som är barnets primära anknytningsperson visar lika mycket prov på trygghet och säkerhet. Dessutom visar forskning att de även visar en större kapacitet av att uppmuntra barnets nyfikenhet och utforskande sida med utmanande och kreativa lekar. Detta tyder alltså på att tron att mammor ofta är naturligt bättre på att stöda barnets anknytning inte stämmer. (Main et al. 2011 s. 438)

4.5 Överföring av anknytningen

Enligt en forskning gjord i Finland gällande anknytning har man forskat i om anknytningsmodeller d.v.s. trygg, otrygg-undvikande och otrygg-ambivalent, överförs från en förälder till barnet. I forskningen deltog 32 familjer från olika städer i Finland och man koncentrerade sig på att hitta sambandet i anknytningen mellan kvinnor och deras mor

samt kvinnornas treåriga barn, d.v.s. tre generationer deltog i studien. (Hautamäki et al. 2010 s. 347)

I studien fann man att det verkade finnas samband mellan hur anknytningen överförs från förälder till barn. Den vanligaste anknytningen visade sig vara otrygg-undvikande och den överfördes i 22% av fallen från mormor till mamman och vidare till barnet. Andra vanligaste var den trygga anknytningen som visade sig föras över till 19% till barnet om både mamman och mormodern hade en trygg anknytning. De vanligaste växlingarna i anknytningsstilarna visade sig vara mellan otrygg-undvikande och otrygg-ambivalent. I dessa fall kunde både mormodern och barnet ha en otrygg-undvikande anknytning och mamman otrygg-ambivalent eller tvärtom. Båda modellerna utgjorde 22% av fallen. Resterande procent utgjordes av blandningar mellan dessa tre anknytningsstilar. Denna forskning gjordes dock endast inom familjer som hör till den socioekonomiska normen och som ansågs vara stabila familjekonstellationer (forskningen utforskar inte hur traumatiska eller stressande händelser, som skilsmässa, kan påverka dessa anknytningsmodeller). (Hautamäki et al. 2010)

Figur 1. Ankningsöverföring. Figuren beskriver de olika anknytningsmönstren överföring genom tre generationer. A = otrygg-undvikande anknytning. B = trygg anknytning. C = otrygg-ambivalent anknytning.

5 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

Syftet med detta examensarbete är att öka den professionellas, föräldrarnas och läsarens förståelse om barnets anknytning vid skilsmässa och växelvist boende. Vi hoppas att professionella vårdare, som jobbar med familjer och barn, samt föräldrar ska få en ökad förståelse för små barns anknytning och hur skilsmässa och växelvist boende kan påverka anknytningen genom att läsa vårt arbete. Vi vill ta reda på vad man kan göra för att främja att barnet får en trygg anknytning till båda föräldrarna och hur en skilsmässa kan påverka barnets anknytning till föräldrarna.

Frågeställningar:

“Hur kan föräldrarna stödja att barnet får en trygg anknytning till båda föräldrarna vid växelvist boende?”

“Hur kan en vårdare uppmärksamma ett barns anknytning till sina föräldrar efter skilsmässa?”

6 TEORETISK REFERENSRAM

I detta kapitel beskriver vi de teorier som vi kommer att använda som grund då vi läser de vetenskapliga artiklarna. Då vi tolkar undersökningarnas resultat och vad dessa ger för svar på våra frågeställningar försöker vi reflektera över detta utifrån vad teorierna i det här kapitlet säger om anknytning och barnets utveckling i en tidig ålder.

Teorierna som vi använder oss av är Bowlbys anknytningsteori som vi redan tog upp i bakgrunden. Utöver anknytningsteorin tar vi upp utvecklingsteorin av Erikson eftersom hon också tar upp liknande element som anknytningsteorin. Utvecklingsteorin handlar om livets olika utvecklingsperioder men vi fokuserar endast på de utvecklingsperioder som påverkar barnet fram till tre års åldern.

6.1 Anknytningsteorin

Det finns två grundläggande behov som människan styrs av. Första behovet är närhet, trygghet och förståelse av andra människor vilket styrs av människans anknytningssystem. Det andra behovet är strävan efter att skiljas från mängden, att behålla sin egen identitet och att utforska omvärlden, som i sin tur styrs av det nyfikna systemet. Utöver dessa två grundläggande behov finns det också två olika typer av anknytning, den trygga anknytningen och den otrygga anknytningen. Den trygga anknytningen är då barnet kan balansera och tillgodose de grundläggande behoven, det vill säga närhet, trygghet och nyfiken utforskande. Den otrygga anknytningen betyder att barnet har svårighet med att tillgodose de grundläggande behoven. Bowlby menade att det viktigaste för barnet i åldern 9 - 18 månader är att inte separeras från sin anknytningsperson, eftersom detta stör barnets självständighetssträvande. För att barnet ska bli självständigt, krävs det att barnet har en trygg förbindelse till sin anknytningsperson under dessa månader (Wennerberg 2014). Enligt Bowlby är det viktigt att som förälder vara den som lyckas svara på samt uppfylla barnets behov då barnet är litet eftersom barnet inte själv kan säga vad hen behöver. Föräldrarna måste vara känsliga för barnets signaler lyckas skapa ett synkroniserat kommunikationssystem. För att lyckas med detta anser Bowlby att ena eller båda föräldrarna borde spendera så mycket tid som möjligt tillsammans med barnet fram tills skolålder men på grund av kvinnornas mera betydande roll på arbetsmarknaden ansåg Bowlby att detta hotades. I dagens läge anses dock kvaliteten på den tid barn och föräldrar spenderar tillsammans ha en större betydelse än mängden tid. (Bowlby 2010)

Tidigare har man fokuserat på anknytningen mellan mamman och barnet, eftersom man har sett att mamman har varit den som fått första kontakten med barnet. Däremot har man insett att primära anknytningspersonen inte behöver vara mamman, utan det kan även vara pappan som får den rollen. Dessutom anser man idag att det är naturligt att barnet riktar anknytningsbeteende till flera olika personer istället för bara mamman och att flera anknytningsrelationer är viktiga. Dock vet man också att det endast är möjligt att bilda en viss mängd anknytningsrelationer (Bowlby 2010 s. 10–11). Anknytning är det psykologiska bandet barnet får med anknytningspersonen. Det handlar om hur vi människor behöver varandra, ha ett samband med andra människor genom hela livet, för

att överleva. Anknytningen mellan spädbarnet och dess föräldrar är speciellt viktigt för spädbarnets överlevnad. Det är ett medfött system i det nyfödda barnets beteende för att barnet ska få vad som krävs för sin överlevnad, det vill säga föda, näring och trygghet. Bandet, eller anknytningen, som skapas mellan spädbarnet och föräldrarna kallas för omvårdnadssystem. Idén med anknytningen är att spädbarnets primära anknytningsperson svarar på de fysiska och psykiska behoven, så som närhet, föda, värme, kärlek och att barnet känner sig värdefull. (Aspegren 2016)

Bowlby menade att anknytningssystemet är mest aktivt då barnet fortfarande utforskar sin miljö och måste försäkra sig om sin överlevnad, vilket sker i ett till tre års ålder. Däremot är anknytningssystemet alltid aktivt, från att vi föds till att vi dör. Om barnets anknytning till anknytningspersonen har varit otrygg, så formar det barnets anknytningsmönster för resten av livet. Vissa människor har svårare att leva i nära relationer än andra och det beror på de anknytningsmönster man format som barn. Anknytningsmönstret gör att vi kan relatera oss till andra människor och detta blir som tydligast i våra nära relationer. Om man har haft en otrygg uppväxt som barn, format ett ohållbart anknytningsmönster som påverkar oss som vuxna, så går det att behandla med hjälp av nya läkande erfarenheter och till exempel psykoterapeutisk behandling (Wenneberg 2014). Bowlby menade också att vi har tre djupa och långsiktiga relationer som påverkar oss mest under hela livets gång och som formas av anknytningen i barndomen; relationen till sina egna barn, relationen till sina föräldrar och relationen till sin sexuella partner (pojkvän, flickvän, maka/make). Det är dock viktigt att inse att dessa tre relationer skiljer sig från varandra och innehåller olika aspekter och att anknytningen i barndomen därför bara är en grund för dessa relationer. (Bowlby 2010)

6.2 Utvecklingsteorin

Precis som anknytningsteorin fick sin början efter andra världskriget fick även andra psykosociala utvecklingsteorier sin början eller ökat intresse efter 1950-talet. En av dessa teorier är Eriksons (1995) utvecklingsteori. Teorin delar upp livet i olika utvecklingsperioder där individen går igenom så kallade psykosociala kriser vartefter individen utvecklar en s.k. positiv eller negativ egenskap. Alla dessa utvecklingsperioder blir invävda i varandra efter att personen gått genom kriserna och bildar tillsammans indivi-

dens jaguppfattning och personlighet. Eftersom vi i detta examensarbete fokuserar på barn i 0 - 3 års ålder tar vi bara snabbt upp de två första psykosociala kriserna som sker i spädbarnsåldern och småbarnsåldern.

Enligt Erikson upprättas antingen grundtillit eller misstro i spädbarnsåldern medan autonomi kontra skam och tvivel skapas i småbarnsåldern. Enligt utvecklingsteorin får skapande av grundtillit eller misstro sin början i barnets "första dialog" som enligt Erikson sker under det första öga-mot-öga-mötet. Genom ögonkontakten för barnet en känsla av att bli bemött och förstått. Ifall mamman undviker ögonkontakt skadas upprättandet av en god mamma-barn relation vilket gör att barnet inte känner sig bekräftad och skapar misstro (Erikson 1995 s. 39–40, 56–57). Dessa kan liknas med anknytningssystemet och det nyfikna systemet i anknytningsteorin där målet är att barnet ska få bekräftelse på sin närhetssökande för att känna sig trygg och säker och samtidigt våga utforska omvärlden självständigt. Om dessa behov inte uppfylls kan barnet sluta söka närhet hos den primära anknytningspersonen eller ständigt söka närhet och strunta i att utforska omvärlden (Wennerberg 2014). Enligt Erikson blir dessa egenskaper något som följer med resten av livet och påverkar våra relationer till människorna runt omkring oss (Erikson 1995).

7 METOD

Som forskningsmetod för detta arbete har vi valt att göra en kvalitativ litteraturstudie eftersom denna metod ansågs kunna ge de bästa svaren på forskningsfrågorna. I en litteraturstudie ställer vi frågor till litteraturen och detta möjliggör att vi kan använda oss av flera olika forskningar och analysera informationen av dessa samt att vi har möjligheten att granska ämnet på ett longitudinellt plan vilket inte skulle vara möjligt med en enkätundersökning till exempel. Målet med informationen som samlats är att förbättra kunskap om anknytningen till föräldrarna med barn som är del av en skilsmässofamilj och bor växelvist hos båda föräldrarna. De vetenskapliga artiklarna vi använt oss av i litteraturstudien baserar sig på vårdpersonalens observationer eller föräldrarnas observationer och svar på frågeformulär som skickats ut. Detta eftersom barnen i målgruppen 0 - 3 år inte själva kan bedöma skilsmässans och det växelvisa boendes påverkan på deras anknytning till föräldrarna. En del forskningar använder även olika standardiserade mät-

metoder för anknytning där forskare observerat, eller på basis av svar på intervjufrågor, kunnat dra slutsatser om barnets anknytningsmönster.

7.1 Litteratursökning

Den begränsning som sattes på informationssökningen är att materialet ska vara publicerat mellan 2010–2019. Som sökord använder vi oss av småbarn, spädbarn, skilsmässa, separerade föräldrar, växelvist boende, gemensam vårdnad och anknytning. Sökorden användes på finska, svenska och främst engelska. Utöver dessa sökord använde vi oss också av namn på forskare för att hitta vetenskapliga artiklar. Vi fick förslag av beställaren och andra studerande på forskare som skrivit mycket om det ämnet som vårt arbete handlar om. Mer information om litteratursökningen i Bilaga 1. I informationssökningen eftersträvades så mycket nordisk forskning som möjligt men på grund av att en väldigt begränsad mängd av undersökningar var gjorda i Norden, vidgades informationssökningen till även amerikansk och europeisk forskning. I de utländska artiklar som valdes kom det inte fram några tydliga kulturskillnader och därför ansågs de passande att använda.

Av de träffar som vi fick med sökorden utslöts artiklarna efter att vi gått igenom titlarna på artiklarna, abstrakten och med vissa själva texten. Fastän vi satt in tydliga begränsningar var inte alla artiklar relevanta. Exempel på detta är att åldersgruppen var för hög, d.v.s. barn äldre än tre år, eller att kulturskillnaderna var för stora. Som exempel på detta är undersökningar där man undersökt hur barns anknytning avviker då deras etniska bakgrund gör att de hör till en minoritet i Amerika. Vi vill koncentrera oss på artiklar där man undersökt samhällen i sin helhet, där det inte starkt framkommer hur minoritetsstatus påverkar barnen vid skilsmässa och växelvist boende. Artiklarna som vi valt tar endast upp barnets anknytning under de tre första åren och inte hur det påverkat barnet då det är äldre. Vid användning av de finska och svenska sökorden och databaserna, fann vi att det kom mycket få eller inga sökresultat alls. De sökresultat som kom fram var inte användbara i arbetet då de var för specifikt vinklade. Flera artiklar var för gamla, fokuserade på hur föräldrarnas relation till barnen påverkas av föräldrarnas missbruk, eller på hur anknytningen påverkas då familjen lever i fattigdom i utveckl-

ingsländer. Under vår litteratursökning hittade vi många artiklar som skulle kunna ha varit relevanta, men dessa artiklar var inte tillgängligt gratis.

Vetenskapliga artiklar söktes från databaserna Academic Search Elite (EBSCO), CINAHL, Sage, PubMed och Google Scholar.

7.2 Kvalitativ litteraturstudie

Eftersom vi har valt att skriva en litteraturstudie så kommer arbetet att bli baserat på sekundärdata, vilket även utgör arbetets undersökningsdesign. En annan orsak till att vår forskningsmetod är en litteraturstudie är på grund av att våra beställare, Barnvårdsförbundet, önskade en litteraturstudie där vi presenterar den nyaste forskningen kring ämnet. Svaren på frågeställningarna fås genom att läsa och tolka vetenskapliga artiklar. Studien är kvalitativ, men vi använder oss av kvantitativa och kvalitativa studier för att få en djupare insikt av de teman vi undersöker (Forsberg & Wengström 2013 s. 25). I vårt fall kommer vi att fördjupa oss i fakta och information som finns om små barns anknytning till föräldrarna vid skilsmässa och växelvist boende. Målet är att sammanställa resultat och teorier inom ämnesområdet för att sedan kunna svara på arbetets frågeställningar. Eftersom vi använder oss av en kvalitativ innehållsanalys kommer vår datainsamling vara ett induktivt forskningssätt. Detta gör vi eftersom vi i resultatdelen kommer att studera resultaten av de olika undersökningarna och utifrån resultaten baserat på fakta, svara på våra forskningsfrågor. I analysdelen tolkar vi resultaten utifrån våra teorier i den teoretiska referensramen och reflekterar på detta sätt över resultaten.

Reliabilitet och Validitet

Vi vill använda oss av intern (det man tror man mäter), extern validitet (vilken grad informationen generaliseras) och reliabilitet. Genom att försäkra att den information som presenteras är relevant och giltig. Vi vill även försäkra informationens pålitlighet och trovärdighet genom hög reliabilitet för att försäkra att man besvarat frågan har sättet som vi använt gett oss resultatet. (Jacobsen 2007, s. 12–13)

Validitet betyder att man mäter det som är relevant och det som man har avsett att mäta. De viktigaste delarna av validitet är innehållsvaliditet, begreppsvaliditet och kriterievaliditet. Innehållsvaliditet avser hur lämpligt ett test är för sitt område. Innehållsvaliditet kan ses som en form av begreppsvaliditet som i sin tur handlar om hur väl ett test mäter abstrakta psykologiska begrepp. Kriterievaliditet, som också kallas empirisk validitet, innebär att man jämför resultaten med en annan säker mätmetod som mäter samma sak. Reliabiliteten används för att mäta tillförlitligheten av det man undersökt och att kunskapen framtagits på ett tillförlitligt sätt. Om man får fram samma mått efter varje mätning så betyder det att instrumentet har hög reliabilitet. (Henricson 2017, s. 152–154)

7.3 Innehållsanalys

I en innehållsanalys använder man sig av att dela upp informationen i kategorier eller teman. Genom att dela upp informationen kan man sedan analysera den genom att jämföra materialet d.v.s. hitta samband och skillnader. För att bearbeta informationen delar man upp den i fem faser: kategorisering, fylla kategorierna, räkna återkommande av information, jämföra och söka förklaringar. Kategorisering sker genom att man hittar kategorier som passar för de flesta artiklar och som verkar förnuftiga. Kategorierna skall fungera som struktur för texten och att ta reda på vilka teman som finns i alla artiklar. Följande steg är att fylla kategorierna genom att grupperar artiklarna enligt den information som tas fram i materialet. Då vill man lyfta fram de viktigaste punkterna i texten, detta kan göras med hjälp av en tabell. Den återkommande informationen fungerar som en bindning mellan de olika artiklarna. Jämförande av information efter att man kategoriserat gör det enklare att förenkla information på ett omfattande sätt. För att jämföra informationen lönar det sig att ställa frågor som varför och hur det finns olikheter och likheter. Varför visst material tar upp vissa ärenden på olika sätt eller inte alls. Sista skedet är att söka förklaring och detta görs genom uppfattning av materialet som samlats. (Jacobsen 2007 s. 135, 139–144)

Vår innehållsanalys baserar sig på kategorierna i nedanstående figur 2 (se s. 36). I praktiken betyder detta att vi till en början läst igenom de vetenskapliga artiklar som vi valt och därefter plockat fram de viktigaste kategorierna eller teman som de olika artiklarna behandlar. Efter det har vi i nedanstående figur 2 (se s. 36) illustrerat vilka artiklar som

tar upp vilka teman. I figuren är det sedan lätt att se vilka av artiklarna behandlar samma teman. Efter det analyserar vi ännu artiklarnas resultat med varandra för att klargöra om resultaten är enhälliga eller strider mot varandra. Detta steg presenteras i kapitlet Resultat (se s. 37).

Vi har använt oss av relevanta artiklar som vi sökt efter med hjälp av väl valda sökord. Vi har valt tolv vetenskapliga artiklar vars innehåll vi genom att läsa artiklarna, har analyserat. Målet var att från artiklarna få fram den information som behövs för att vi ska kunna besvara våra forskningsfrågor. Vi har alltså ställt våra forskningsfrågor till artiklarna och från artiklarna rett ut vilka faktorer och vad föräldrar kan göra för att främja att barnet får en trygg anknytning till dem båda om barnet bor växelvist samt hur skilsmässa i allmänhet kan påverka barnets anknytning till föräldrarna.

Vi har noggrant analyserat artiklarna och sedan delat in innehållet i olika kategorier. Först kommer vi att lyfta fram vilka faktorer som anses främja en trygg anknytning i de olika artiklarna, både till mamman och pappan. Efter detta reder vi ut hur skilsmässa påverkar barnets anknytning till föräldrarna och hur vårdare kan uppmärksamma den. Här hoppas vi kunna bevisa att växelvist boende har mera fördelar för barn än att endast bo hos en av föräldern efter skilsmässa. Vi lyfter dock också fram vilka negativa effekter växelvist boende kan ha på barnens anknytning enligt olika undersökningar.

7.4 Materialbearbetning

Bearbetningen av materialet gick ut på att välja artiklar, läsa igenom dem och sedan få fram material som vi sedan kategoriserade. Vi har valt att dela upp artiklarna i fem kategorier och som finns i nedanstående figur 2. Vi byggde upp kategorierna enligt de likheter som fanns i artiklarna och relevanta ämnen som hade med våra frågeställningar att göra. Det finns även kategorier som fungerar som stöd för att vi skall kunna dela upp artiklarnas information på ett enklare och tydligare sätt. Genom att kategorisera artiklarna var det lättare att kunna jämföra dem med varandra för att hitta likheter och olikheter. Dessa kategoriseringar har använts senare i arbetet som rubriker i resultat, där vi använder dem som stöd för att kunna analysera materialet. Flera av kategorierna har aspekter som går in i varandra och förutom Vårdaren kan alla andra kategorier kopplas till fak-

torer som kan påverka anknytningen. Jämför med bilaga 1 för numrering av artiklar. Kryssen som lagts in i figuren visar vilka artiklar som tar upp de olika ämnen.

Artiklar	Trygg anknytning	Vårdaren	Växelvist boende	Föräldra-relation	Barnets beteende
1	X		X	X	X
2	X	X			
3		X			
4	X		X	X	X
5	X				
6	X				
7	X	X			
8	X		X	X	
9	X		X		X
10	X		X	X	
11	X	X	X		
12			X	X	

Figur 2. Kategorisering

7.5 Etik

I vårt arbete strävar vi efter att framställa resultaten på ett sätt som inte kränker eller sårar läsaren då skilsmässa kan vara ett mycket känsligt ämne. Eftersom information i detta arbete presenteras ur en vårdares perspektiv ska arbete vara icke-dömande och objektivt.

Arbete är en litteraturstudie som ska följa Arcadas riktlinjer för god vetenskaplig praxis. Att kunna hänvisa och referera på rätt sätt till det material som man har använt. För att göra detta måste man var konsekvent och noggrann med vad man skriver och hur man framför det material man fått. Ta hänsyn till materialet som används och kunna respek-

tera det resultat som fås. Planering, utförande och rapportering görs med vetenskapliga faktas villkor. (Forskningsetiska delegationen 2012 s. 18–19)

Eftersom vi inte utför intervjuer eller enkätundersökningar har vi inte behövt ansöka om forskningslov och inte heller behövt dokument på samtycke. Vårt examensarbete har inte heller krävt att vi förvarar information på ett säkert ställe som bara vi (skribenterna i detta arbete) har tillgång till. (Yrkeshögskolan Arcada 2014 s. 1–2)

8 RESULTAT

Målet med vårt examensarbete var att ta reda på hur växelvist boende och skilsmässa kan påverka hur barn 0 - 3 år knyter an till sina föräldrar. Eftersom vi studerar till hälsovårdare och sjukskötare ville vi även ta reda på vad vårdare kan göra för att hjälpa barnen och föräldrarna om det finns några problem eller oro gällande barnets anknytning. Vi har mest försökt fokusera på hur en vårdare skulle kunna identifiera en trygg eller otrygg anknytning vartefter vi hoppas att vårt arbete ska kunna komma med svar på vad man för föräldrarnas del kan rekommendera för att främja en trygg anknytning. Genom att analysera artiklarna har vi förklarat hur olika faktorer påverkar barnets anknytning, hur anknytningen kan bedömas och vilka metoder som kan användas för att kartlägga ett barns anknytning. Kapitlet är indelat enligt figur 2 för bearbetning av vårt material och vi beskriver här varje kategori utifrån artiklarna vi analyserat.

8.1 Trygg anknytning

Enligt Svanberg et al. (2010) främjas en trygg anknytning av att den primära anknytningspersonen är lyhörd och har en förmåga att uppmärksamma barnets behov och känslor. Faktorer som kan minska anknytningspersonens lyhördhet är förlossningsdepression, andra problem med den mentala hälsan och om anknytningspersonen upplever mycket stress kopplat till föräldraskapet. Det är dock viktigt att notera att barnet bra kan få en trygg anknytning fast den primära anknytningspersonen lider av något av de ovan nämnda faktorerna med det kan vara bra att som förälder vara medveten om detta och som vårdare kunna uppmärksamma detta om det blir relevant. För att öka lyhördheten föreslår Svanberg att föräldern ska utöva mindfulness, uppmärksamma ambivalensen i

sitt eget beteende, analysera sin egen relation till sin primära anknytningsperson och studera separationens inverkan på barnet. Enligt Svanberg ökar dessa övningar anknytningspersonens förståelse för barnet och hen lär sig att urskilja egna erfarenheter från den aktuella situationen och lär sig skilja på sina egna och barnets känslor. Även Roberts et al. (2014) anser att föräldrarnas egen anknytning och erfarenheter kan påverka relationen mellan förälder och barn och håller därför med om att det kan vara bra för föräldern att vara medveten om detta. Viktigt är också att anknytningspersonen visar värme, vilket även McIntosh et al. (2013) påstår är en av de viktigaste faktorerna för en trygg anknytning. Samt att skapa en synkroniserad interaktion med barnet där anknytningspersonen strävar efter att skapa trygghet genom att trösta och sköta om barnet och samtidigt uppmuntra barnets nyfikenhet och självständighet. En sista faktor som anses avgörande för att främja att barnet får en trygg anknytning är anknytningspersonens eller anknytningspersonernas förmåga att reparera förhållandet mellan barn och den primära anknytningspersonen om grunden av någon orsak skadas. Detta är viktigt att komma ihåg eftersom man som förälder kan vara rädd för att göra något fel (som kommer att skada barnet) men faktum är att de flesta föräldrar eller också barnet någon gång gör misstag som skadar relationen. Det viktiga är att inte vara rädd för att försöka reparera situationen och tala om det samt att inte bli rädd för göra samma fel igen.

Utöver de faktorer som föräldrarna själva och tillsammans kan göra för att främja att barnet får en trygg anknytning verkar det även enligt forskning som att det finns en viss chans för att anknytningsmönstren kan gå i arv, eller i alla fall påverkas av vad föräldrar och farföräldrar har för anknytningsmönster. Dels kan även det faktum att det i familjer där mormödrar och mammor har en trygg anknytning bara göra att det finns en stabilare miljö, mindre mental ohälsa och möjligtvis större kapacitet till värme och lyhördhet. Detta i sin tur kan göra att barnet på grund av dessa faktorer lättare bildar en trygg anknytning och själva arvet av föräldrarna inte egentligen spelar någon roll. (Hautamäki et al. 2010)

8.2 Föräldrarelation

Eftersom vi i detta arbete försöker fokusera på hur barns anknytning till båda föräldrarna påverkas efter en skilsmässa och vid växelvist boende är det viktigt att poängtera att

båda föräldrarna enskilt bör försöka uppnå de ovannämnda faktorerna för att barnet ska kunna bilda en trygg anknytning och god relation till båda föräldrarna. För att främja vardera förälderns relation till barnet skulle det vara viktigt att båda parterna alltid försöker samarbeta så bra som möjligt och betar sig snällt och respektfullt framför barnet. Att man talar illa om den andra föräldern och bråkar så att barnet hör kan leda till att barnets relation till den andra föräldern blir komplicerad och att barnet har svårt bilda sig en uppfattning om föräldern då barnet lätt hamnar i en situation då hen måste "välja sida" mellan föräldrarna. (McIntosh et al. 2013)

Enligt Bergström et al. (2019) har föräldrarnas uppdelning av ansvar över barnet efter skilsmässa visat sig ha en koppling till föräldrarnas socioekonomiska och kvalitativa familjefaktorer. De kvalitativa familjefaktorerna är bland annat föräldrarnas förmåga att kommunicera, komma överens, samarbeta och stödja varandra. Dessa kvalitativa familjefaktorer har visat sig påverka pappans engagemang i föräldraskapet efter skilsmässa. Jämställdhet mellan båda föräldrarna är en stark faktor för växelvist boende, detta beror på att mammorna i jämställda förhållanden har större förtroende för faderns vårdförmåga och ansvar över barnet. Därmed är mammorna mer benägna att fortsätta dela föräldraansvaret även efter separationen. I Sverige får antingen modern eller fadern vara föräldralediga under barnets första år, man har strävat efter jämställdhet oavsett kön och därmed har lusten av delad vårdnad av barnet ökat. I Finland finns det även möjligheter för föräldrarna att dela jämnt på föräldraledigheten vilket bidrar till att barnet skall kunna bilda en betydelsefull relation till både mamman och pappan (Sjukförsäkringslag 21.12.2004/1224)

Tidigt engagemang i föräldraskapet, eller delad föräldraledighet, under barnets första år har en stor inverkan på barn-föräldrar förhållandet. Likaså har samspelet och förtroendet mellan föräldrarna, särskilt efter separation, en inverkan på barnets förhållande till sina föräldrar. Detta beror på att då samarbetet mellan föräldrarna fungerar så förbättras även familj klimatet, därmed påverkas barnets sociala anpassningar och mentala hälsa positivt. Föräldrarnas intima och kärleksrelaterade aspekter har visat sig vara mindre viktiga då det kommer till barnets välmående. Kvaliteten av samarbetet mellan föräldrarna har däremot beskrivits som en viktig faktor för hur barnet klarar sig mentalt efter skilsmässa. Vissa författare anser att skilsmässan i sig har ingen påverkan på barnets psyko-

logiska funktion, däremot spelar familjens samspel efter skilsmässan en stor roll för barnets välmående. (Bergström et al. 2019) Föräldrarnas ekonomiska status kan även ha en stor betydelse i hur föräldrarna samarbetar efter skilsmässa. Speciellt pappan kan känna att det kan förekomma konflikter ifall hans ekonomiska situation är ostabil. Barnet kan då lätt reagera på att föräldrarna blir stressade vid spända relationer. Detta kan lättas genom de ekonomiska stöden och med en socialarbetare som kan förbättra föräldrarnas relation. (Roberts et al. 2014)

8.3 Växelvist boende

Enligt McIntosh et al. (2013) visar forskning att barn bäst anpassar sig till växelvist boende då de är över tre års ålder. Tornello et al. (2014) stödjer åldersrekommendationen att barn under tre års ålder inte ska ha allt för många övernattningar ifrån sina primärföräldrar. Orsaken till att barnet helst ska sova hos sin primärförälder och vistas korta tider hos sin sekundärförälder är för att barnets rutiner är ytterst viktigt att ta i beaktande vid 0 - 3 års ålder. Enligt McIntosh är det svårt att säga hur anknytningen påverkas vid växelvist boende men barnets humör anses hållas mer stabilt då barnet börjar bo växelvist vid fyra års ålder. Dock är alla forskare enhälliga om att man före man börjar med växelvist boende bör ha låtit barnet spendera tid hos den andra föräldern mer och mer under de tidiga åren. Detta för att det inte ska bli en drastisk övergång från att först ha bott hos ena föräldern till att bo växelvist. Steinbach (2018) anser dock att övernattnings och vistelse är något som måste följas med från fall till fall då alla barn reagerar på olika sätt. Vissa barn kan redan i en väldigt tidig ålder ha börjat med övernattningar hos båda föräldrarna och anser detta vara normen. Det är dock oftast lättare, speciellt under det första halvåret, för många att barnet spenderar mer tid med en av anknytningspersonerna.

Växelvist boende har ändå många fördelar. En del experter och forskare menar istället att dessa övernattningar och växelvist boende stärker relationen till båda föräldrarna. Detta i sin tur gör att barnet utvecklar parallella anknytningsförhållanden. Det har även visat sig att pappans engagemang i föräldraskapet efter skilsmässan har en positiv inverkan på barnets hälsa, beteende och utveckling (Bergström et al. 2019). Enligt en forskning har papporna som spenderar hälften eller mer tid med barnet bättre känslighet

och lyhördhet vilket i långa loppet hjälper barnet att skapa en trygg anknytning till pappan (Brown et al. 2012).

8.1 Barnets beteende

Liknande rutiner i båda hemmen och ett strukturerat schema då det kommer till vem barnet är hos och när, skapar en större trygghet för ett litet barn och barnet har en bättre förutsättning att veta vad hen ska förvänta sig vilket stabiliserar känsloregleringen. I praktiken betyder detta att oroligt beteende som kan uppkomma vid "föräldrabyte" vid växelvist boende kan minskas med hjälp av goda rutiner. På så sätt känns bytet både lättare för barnet och för föräldrarna vilket kan leda till att den trygga anknytningen främjas. Enligt forskare har barn vars föräldrar beskriver sitt ekonomiska läge som säkert också en tryggare anknytning, detta beror troligtvis på att dessa föräldrar upplever mindre stress i vardagen och stress kopplat till föräldraskapet. Barn som upplever mindre stress har ofta en större trygghetskänsla och detta kan bidra till ett lugnare humör och att barnet bättre anpassar sig till växelvist boende. (McIntosh et al. 2013)

Att en pappa tar hand om sitt barn och får spendera värdefull tid med barnet anses vara en förutsättning för barnets anknytning och dess utveckling till sin pappa. Detsamma gäller förstås barnets relation med mamman. Om anknytningen mellan barnet och pappan eller mamman saknas så kan barnet bli mer sårbart känslomässigt om anknytningsförhållandet till den enda närvarande föräldern inte är säkert. Beteendemässiga resultat och välmående hos spädbarn och små barn som bor växelvist pekar i olika riktningar och därför är det också svårt att säga om det är anknytningen som påverkar barnets beteende eller barnets anknytning och boendeformen som påverkar beteendet (Bergström et al. 2019). Enligt barnen själva anser de dock ofta att de är nöjdare då de har möjlighet att ha en lika bra relation med båda föräldrarna vid växelvist boende. Forskning tyder också på att barn som har ett gott förhållande med båda föräldrarna mår mentalt bättre. (Bergström et al. 2014)

8.2 Vårdaren

Det finns olika metoder och mätare som anses vara de mest pålitliga och mest använda då det kommer till att bedöma barnets anknytning. Det är oftast vårdare eller psykologer som gör bedömningar med dessa metoder. Även om de oftast används i undersökningar är de sällan definitiva då så många faktorer kan påverka resultatet och undersökningarna oftast görs under en tidsperiod på flera år. Inga av de nedan nämnda metoderna används aktivt inom vården för att kartlägga ett barns anknytning men en kännedom av dessa metoder kan ge vårdare verktyg och exempel på tecken genom vilka man kan identifiera barn med komplicerade anknytningsmönster. Med hjälp av dessa skulle man förhoppningsvis kunna utveckla en standardiserad metod som man skulle kunna använda inom vården.

I Sunderland Infant Programme i England använde man CARE-index för att mäta mammornas lyhördhet och känslighet samt okänslighet. Utifrån resultaten valde man vilken intervention man skulle utföra för att öka mammornas lyhördhet och på så vis främja att barnet fick en trygg anknytning (Svanberg et al. 2010). SSP (The Strange Situation Procedure) är en annan metod genom vilken man kan bedöma barnets anknytning. Denna metod beskrivs noggrannare i stycket om anknytningsteorin. Metoden skapades av Ainsworth. SSP kan ofta användas vid sidan av andra metoder. Adult Attachment Interview (AAI) och Attachment Q-sort plus SSP anses vara de bästa metoderna att använda för att bedöma en individs anknytning. I AAI görs forskningen på vuxna där de ombeds berätta och beskriva sin egen barndom gällande en situation som kan anses vara avgörande för anknytningen. Utifrån de vuxnas reaktion och svar till frågorna uppskattar man deras anknytningsmönster. Den tredje metoden uppskattar (som SSP) små barns anknytning vid 12 - 18 månaders ålder. Denna metod baserar sig på noggranna observationer av barnet tillsammans med den primära anknytningspersonen i bekant miljö. Ett problem med nästan alla dessa metoder med vilka man uppskattar olika anknytningsmönster är att de alltid används för att bedöma anknytningen till mamman och inte till pappan. (Main et al. 2011)

Trots att alla dessa metoder är lite olika, är det ändå värt att notera att man i alla metoder där man iakttar barnet för att bedöma barnets anknytning utgår från Ainsworths ka-

tegorisering av de olika anknytningsmönstren från experimentet med främmandesituationen (SSP). För att bedöma barnets anknytning tittar man på hur mamman reagerar på barnets närhetssökande och också på hur barnet vågar utforska omvärlden eller i vilken mån barnet söker sig till mamman och i vilka situationer. Om forskningen görs via frågeformulär bedöms oftast föräldrarnas känslighet och lyhördhet gentemot barnet.

För att få en någorlunda säker bild av ett barns anknytning på en rådgivning till exempel, krävs en längre vårdrelation för att man skall kunna göra en bedömning av anknytningsmönstret. Därför anser Kerker et al. (2016) att man borde ha tät uppföljning av familjen speciellt under det första till andra året. Detta kan dock vara ett problem för de familjer som verkligen skulle kräva uppföljning och där det finns en risk att barn far illa eftersom de familjer inte söker vård eller byter vårdare om man som vårdare börjar rota för mycket (Söderman & Jackson 2011).

8.3 Analys

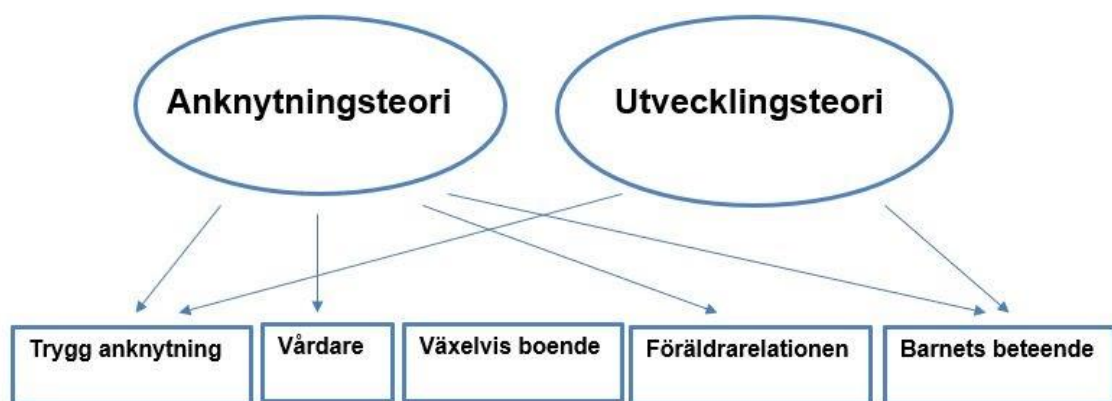
I denna analys försöker vi spegla resultaten från de vetenskapliga artiklarna med vår teoretiska referensram d.v.s. anknytningsteorin och utvecklingsteorin. Kort sagt antar och rekommenderar teorierna i stort sett samma sak som resultaten av de olika forskningarna. Dock måste man påpeka att en del förändringar har skett i anknytningsteorin under den senaste tiden från att den uppstod. Detta betyder alltså att den ursprungliga teorin skiljer sig mera från dagens rekommendationer.

Enligt både Bowlby (anknytningsteorin) och Erikson (utvecklingsteorin) börjar barnet skapa betydelsefulla relationer redan vid några månaders ålder och relationerna är viktiga för att barnet skall känna trygghet och även motiveras till att utforska världen. Innan barnet lär sig uttrycka sig med ord och gester är teorierna överens om att öga-mot-öga-mötena är en viktig del av att skapa relationer eftersom detta är ett bemötande som ger barnen bekräftelse. Det är i dessa möten som anknytningspersonens känslighet och lyhördhet gentemot barnet är en viktig komponent för att en slags dialog skall kunna skapas mellan föräldrar och barn och barnets närhetssökande besvaras.

För att dessa bemötanden skall kunna ske krävs det att anknytningspersonen är närvarande och speciellt att barn och förälder spenderar betydelsefull tid tillsammans. Båda föräldrarna ska ha möjlighet att vara en trygg person som barnet kan söka tröst hos och som barnet kan lita på att alltid finnas där för hen, även då hen inte behöver tröst och vill vara självständig. På grund av detta anses växelvis boende främja en trygg anknytning till båda föräldrarna då båda har nästan samma möjligheter att spendera betydelsefull tid med barnet och så att det inte blir så att ena föräldern alltid bara är den som barnet en gång i veckan gör något roligt med.

Till skillnad från vad Bowlby först ansåg angående en enda viktig anknytningsperson har anknytningsteorin utvecklats och man anser nu i dagens läge att det är mer givande för barnet att bilda flera betydelsefulla relationer, och på så sätt knyta an till flera personer.

Att barnet har möjlighet att skapa en trygg anknytning till någon annan än mamman ger även barnet chanser att ha en eller flera andra värdefulla relationer, om barnet inte har en trygg anknytning med mamman. Om barnet inte har möjlighet att bilda en värdefull relation med någon av föräldrarna kan detta enligt Erikson (1995) leda till misstro gentemot andra människor vilket leder till att det senare i livet kan vara svårare att lita på människor och skapa starka relationer. Fast en otrygg anknytning kan lämna långvariga spår anser både Bowlby och Erikson att till exempel psykoterapi kan vara effektivt för att bearbeta detta och det är aldrig omöjligt att skapa betydelsefulla relationer fastän man inte bildat en trygg anknytning i barndomen.

Figur 3. Teoriernas koppling till resultatet

De flesta av kategorierna som vi lyfter upp i de vetenskapliga artiklarna går också att hitta i teorierna som utgör vår teoretiska referensram. Teorierna beskriver båda de viktigaste egenskaperna hos föräldrarna som främjar att barnet får en trygg anknytning till dem samt anser båda teorierna att barnet kan ha och drar fördel av att ha flera anknytningspersoner eller betydelsefulla relationer. Däremot måste det påpekas att det i ursprungsteorierna ofta anses att mamman är den viktigaste relationen eller någon annan kvinnlig barnskötare, medan man idag vet att pappan likväl kan vara den mest betydelsefulla vuxna för ett barn och att papporna kan vara lika känsliga och lyhörda.

Båda teorierna tar också upp att miljön kan inverka på anknytningen d.v.s. föräldrarelationen eller stress. Som det redan nämnts tidigare kan en otrygg anknytning eller alldeles för lite värme från föräldrarna enligt både Bowlby och Erikson påverka barnets beteende och handlingar både kortsiktigt och långsiktigt. Båda teorierna tar dessutom upp vårdaren genom att påpeka att terapi kan användas för att bearbeta en otrygg anknytning till en viss mån. Teorierna tar dock inte upp hur man som vårdare skulle kunna hjälpa familjer med riktigt små barn.

Den enda kategorin som man kan säga att inte tydligt diskuteras i någon av teorierna är växelvist boende då detta antagligen inte ansågs som ett vanligt koncept då teorierna skapades. Därför ger teorierna inga rekommendationer om åldrar eller annars bara vårdnaden vid växelvist boende.

9 DISKUSSION

I detta kapitel kommer vi föra en kritisk diskussion gällande metoden vi valde för vårt arbete samt litteraturen och etiken. Utöver det diskuterar vi resultaten, om de kan generaliseras eller inte, samt vilken fortsatt forskning som skulle vara bra inom detta område. Vi beskriver även vår arbetsprocess och fördelningen oss emellan.

9.1 Resultatdiskussion

Resultaten som vi fått genom att analysera de tolv vetenskapliga artiklarna i vårt arbete stämmer i huvudsak överens med vad litteraturen i bakgrunden säger. Alla forskare och experter är överens om att det viktigaste för att främja att barnet får en trygg anknytning är att föräldrarna spenderar värdefull tid med barnet. Dessutom är det viktigt att föräldrarna, eller åtminstone den primära anknytningspersonen, är en varm och säker "hamn" för barnet. Resultaten som vi fick var ganska självklara, men det finns förstås ännu fler olika åsikter om hur det verkliga växelvisa boendet borde förverkligas. Många forskare menar dock att varje familj individuellt ska komma överens om huruvida barnet klarar av att anpassa sig till den nya situationen eller inte.

Trots att de vetenskapliga artiklarna var svårare att hitta än vad vi till en början hade tänkt oss, och vi var tvungna att utvidga vårt sökområde till hela Europa och Amerika (istället för att endast hålla oss inom Norden), anser vi att resultaten ändå är användbara i Finland. Detta p.g.a. att de faktorer som främjar en trygg anknytning är liknande runt om i världen samt att utmaningarna vid växelvist boende liknar de utmaningar vi har i Norden. Inom vården varierar vårdarens insats och hur man uppmärksammar barnets anknytning en del och det var även den frågan som var svårare att svara på. Flera metoder som man med hjälp av bedömer barnets anknytning, och genom vilka vården kan stödja barnets anknytning, används antingen bara i forskning eller har ännu inte blivit standardiserade metoder. I Finland skulle social- och hälsovården, småbarnspedagoger och annan förskolepersonal kunna ge vårdaren mer information om barnets anknytning och därmed förbättra vårdarnas möjlighet att ge föräldrarna det stöd de behöver.

Man skulle kunna tro att Finland är ett land där förutsättningarna för växelvist boende är bra eftersom föräldrarna har rätt till stöd från staten. Föräldrarna kan även dela jämnt på föräldraledigheten då de har små barn. Detta ger föräldrarna möjligheten att redan från barnets födelse bilda en värdefull relation med barnet. Forskning i andra länder har dock visat att växelvist boende verkar vara ett vanligare fenomen då föräldrarna har en bättre ekonomisk situation, men man skulle kunna tro att även låginkomstföräldrar i Finland skulle ha flera möjligheter än föräldrar i vissa andra länder på grund av statliga stöd som till exempel barnbidrag. Däremot är inte dessa situationer så svartvita och det finns sä-

kert en sanning i att växelvist boende är vanligare bland föräldrar som har en bättre socioekonomisk ställning, eftersom de säkert har en större möjlighet till flexibilitet och kanske även får mer socialt stöd från omgivningen. Växelvist boende bland små barn är ett fenomen som blir allt vanligare som följd av attitydändringar och ändrade samhällsnormer. Detta fenomen kommer troligtvis bli vanligare inom den kommande framtiden.

Förutom föräldrarnas socioekonomiska ställning och olika statliga stödformer tyder forskning också på att en stor bidragande faktor för växelvist boende och barnets möjlighet att bilda en trygg anknytning till båda föräldrarna efter en separation är föräldrarnas samarbetsförmåga och det gemensamma föräldraskapet. Genom ett gott samarbete och god växelverkan mellan föräldrarna stärks barnets positiva bild av föräldrarna vilket bidrar till att barnet snabbare och lättare kan bilda en god relation med föräldern. På detta sätt uppehålls även relationen då barnet spenderar tid med den andra föräldern. Däremot kan det vara utmanande för föräldrarna att ha en riktigt god relation sinsemellan efter en separation, men som redan tidigare nämnts skulle det vara viktigt att försöka tänka på att inte tala illa om den andra föräldern framför barnet eftersom det kan leda till att barnets uppfattning om föräldern blir motstridig. Det är i dessa situationer som det kan vara bra att vända sig till en vårdare på barnrådgivningen eller till personal på förskola för att få stöd med det växelvisa boendet. Som förälder kan man också tala om för vårdare hur situationen är så att de efter bästa förmåga kan hjälpa till.

9.2 Metoddiskussion

Då vi började planera och söka litteratur till vårt examensarbete jämförde vi flera olika metoder som vi skulle kunna använda oss av, samt vilken metod som bäst skulle kunna ge den information som vi önskade. Vi lutade snabbt mot en litteraturstudie eftersom beställarna av detta examensarbete, Barnvårdsföreningen, hade önskat att någon skulle göra en litteraturstudie för att sammanfatta den nyaste och mest relevanta informationen gällande växelvist boende för riktigt små barn. Vi kom även snabbt fram till att en litteraturstudie var den enda metoden som kunde ge oss den information vi sökte. Med hjälp av denna metod skulle vi på bästa sätt kunna svara på våra frågeställningar med de resurser och den tidtabell som vi hade. En enkätstudie skulle möjligtvis ha varit vårt andra

alternativ för att besvara våra frågeställningar. Detta alternativ uteslöts dock ganska snabbt eftersom vi hade behövt ha med väldigt många och specifika frågor. Dessutom hade vi behövt ha många respondenter för att göra det möjligt att dra slutsatser. En intervju skulle i sig ha gett mer information än en enkätstudie, det hade även gett oss möjlighet att gå mer på djupet. Om vi hade valt att göra en eller flera intervjuer så hade det varit väldigt tidskrävande och även i detta fall skulle vi ha behövt ganska många respondenter för göra det möjligt för oss att analysera resultaten. Utöver detta skulle vi ha blivit tvungna att ansöka om forskningslov och om vi dessutom skulle ha velat ta med barnen i intervjuerna så skulle det ha tagit längre tid för forskningsloven att bli godkända. Vi skulle även ha blivit tvungna att beakta betydligt fler etiska aspekter. Genom en litteraturstudie fick vi möjlighet att analysera forskning gjorda av professionella som är kvalificerade att bedöma barns anknytning och de kunde ge oss information om hur anknytningen utvecklas under en längre tid i den tidiga barndomen. Denna metod gav oss även möjlighet att jämföra experters synpunkter på växelvist boende för barn under tre år och föra en diskussion kring ämnet. Med denna metod var det även lätt att tillämpa och jämföra den information som vi har i vår bakgrund för att analysera resultaten av de olika forskningarna.

Genom att använda oss av en kvalitativ litteraturstudie anser vi att vi har svarat på våra forskningsfrågor efter bästa förmåga och att vi hittat sådan information som vi letat efter. Med denna information har vi kunnat ge ett så sanningsenligt och täckande svar som möjligt gällande vilka faktorer som främjar en trygg anknytning samt hur en vårdare kan uppmärksamma barnets anknytning.

Som grund för vårt examensarbete har vi använt oss av de riktlinjer som nämns som god vetenskaplig praxis på Arcada gällande litteraturstudier och därmed inte plagierat eller förfalskat resultat. Vi har varit så sanningsenliga som möjligt och noggrant analyserat vårt material samt koncentrerat oss på att inte uttala oss kränkande då det kommer till uttalanden om skilsmässor, vårdnad och fostran av barn. Vi är medvetna om att det finns en starkare betoning på barnets anknytning till mamman jämfört anknytningen till pappan, vilket vi gärna skulle ha velat frånga men på grund av litteraturens starka betoning på förhållandet mellan mamma och barn samt den allmänt bristande forskningen gäl-

lande barns anknytning till pappan var detta inte möjligt. Vi har därför gjort vårt bästa för att även lyfta upp förhållandet mellan små barn och pappan.

Genom att jämföra flertalet olika studier och fördjupa oss i dem så fick vi svar på våra frågeställningar. Dock fanns det inte så mycket information om vårdarens roll i uppmärksammandet av barnets anknytning vid skilsmässa, men trots det hittade vi några studier som var relevanta för vårt arbete som i sin tur möjliggjorde det för oss att svara på vår frågeställning. Vi hittade, till skillnad från vårdarens roll, mycket relevant information om barnets anknytning till föräldrarna vid växelvist boende. Med hjälp av de studier och källor som vi använde i vårt arbete så kunde vi svara utförligt på vår frågeställning om hur föräldrar kan stödja att barnet får en trygg anknytning till båda föräldrarna vid växelvist boende.

9.3 Fortsatt forskning

Vi anser att vi har svarat på våra frågeställningar på bästa möjliga sätt, men som vi konstaterat under loppet av detta examensarbete så finns det ännu bristfällig information då det kommer till små barn och växelvist boende samt anknytning. Därför föreslår vi att fortsatt forskning skulle kunna göras angående hur barns anknytning i Finland vid växelvist boende påverkas jämfört med till exempel Sverige eftersom forskning gällande Finland nästan saknas helt. Vi anser också att man skulle kunna göra en studie där man intervjuar föräldrar och professionella om deras egna synpunkter om hur små barn reagerar på växelvist boende. Ett förslag är också att man skulle kunna kartlägga till vilken utsträckning vårdpersonal uppmärksammar barns anknytning till föräldrarna på till exempel barnrådgivningen, samt vilket stöd och vilken information föräldrar upplever att de får av vårdare om barnets anknytning vid växelvist boende i Finland.

9.4 Arbetsätt och arbetsfördelning

Arbetsättet, det vill säga hur mycket vi har jobbat sida vid sida eller på distans, har under denna process att skriva examensarbetet varierat en del. Vi anser ändå att vårt arbetsätt och vår arbetsfördelning i det långa loppet varit lyckat. I början av processen bestod vår grupp av två istället för tre och då jobbade vi två mycket ihop tillsammans i

skolan för att få en gemensam uppfattning om vårt forskningsområde och vad vi riktigt ville skriva om. Efter en god start fick vi ännu en till medlem i vår grupp, vartefter vi för en stund fokuserade på att vår nyaste medlem hängde med i våra tankar och planer. Efter detta jobbade vi lite mer på distans eftersom nya kurser började och några av oss hade jobb vid sidan av skolan vilket gjorde att vi inte kunde spendera så mycket tid på att jobba tillsammans på samma plats. Vi planerade in träffar med jämna mellanrum i tillfällen då vi kände att vi hade fastnat, för att gå igenom feedbacken från handledningstillfällen samt för att göra finjusteringar i vårt arbete.

Under processen bestämde vi aldrig någon noggrann arbetsfördelning, d.v.s. vem som skulle göra vad utan varje medlem hade som uppgift att leta litteratur till bakgrunden och hitta några vetenskapliga artiklar. Om någon hade hittat en bra bok eller annan litteratur till bakgrunden tog den gruppmedlemmen mest ansvar för att läsa litteraturen samt bedöma om den var användbar. För att skriva den teoretiska referensramen jobbade vi mycket tillsammans för att komma överens om vilka teorier som var relevanta och samma gäller skrivande av resultatet. Då tog alla del av de vetenskapliga artiklarna och tillsammans analyserade och grupperade vi artiklarnas innehåll.

Mest givande med att jobba i grupp var att det var lättare att komma framåt i arbetet om det kändes som att man hade fastnat. Det hjälpte även mycket att ha några att bolla idéer med. Dessutom ville man inte missa deadlines då det skulle påverka hela gruppen, vilket gjorde att vi jobbade mer aktivt än vad man kanske skulle ha gjort ensam. Enligt oss finns det få negativa aspekter med att jobba i grupp men en är förstås att det ibland kunde vara utmanande att hitta ett datum att träffas som skulle passa alla, speciellt då vi också under våren hade praktik på olika orter.

KÄLLOR

Arbetsavtalslag 26.1.2001/55, *Finlands författningsamling*, Tillgänglig:

<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2001/20010055?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=f%C3%B6r%C3%A4ldraledighet#L1>

Hämtad 11.4.2020.

Aspegren, A., 2016, "*Mor, lilla mor, vem är väl som du?*": En kvalitativ studie om anknytning enligt mödrars och utbildares syn på Maria akademi rf, Yrkeshögskolan Arcada, Tillgänglig:

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/114514/Aspegren_Annika.pdf?sequence=1&isAllowed=y Hämtad 10.11.2019.

Barnvårdsföreningen, 2018, Vår organisation, Tillgänglig:

<https://www.bvif.fi/sv/omoss/organisation/> Hämtad: 23.10.2019.

Bergström, M., 2018, *Att skiljas med barn-föräldrar i två hem*, Bonnier Fakta, Stockholm, s. 93–116, 210, 212.

Bergström, M., Fransson, E., Hjern, A., Köhler, L., Wallby, T., 2014, *Mental health in Swedish children living in joint physical custody and their parents' life satisfaction: A cross-sectional study*, *Scandinavian Journal of Psychology*, 55(5), s. 433-439.

Bergström, M., Sarkadi, A., Hjern, A., Fransson, E., 2019, "*We also communicate through a book in the diaper bag*" - Separated parents' ways to coparent and promote adaptation of their 1-4 year olds in equal joint physical custody, *PLOS ONE*, 14(4), s. 1-20.

Bowlby, J., 2010, *En trygg bas: Kliniska tillämpningar av anknytningsteorin*, Uppl.2, Natur & Kultur Akademisk, Stockholm.

- Brown G. L., Mangelsdorf S. C., Neff C., 2012, *Father Involvement, Paternal Sensitivity, and Father-Child Attachment Security in the First Three Years*, Journal of family psychology, 26(3), s. 421–430.
- Erikson, E.H., 1995, *Den fullbordade livscykeln*, Natur & Kultur, Stockholm.
- FOS, Finlands officiella statistik, 2019, *År 2018 hade omkring 63 000 kvinnor barn under 15 år som bodde i två hem*. Helsinki: Statistikcentralen. Tillgänglig: http://www.stat.fi/til/perh/2018/03/perh_2018_03_2019-06-17_tie_001_sv.html
Hämtad: 20.11.2019.
- Forsberg, C., Wengström, Y., 2013, *Att göra systematiska litteraturstudier: värdering, analys och presentation av omvårdnadsforskning*, Uppl. 3, Natur & Kultur akademisk, s. 25.
- Forskningsetiska delegationen, 2012, *God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland*, Tillgänglig: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf Hämtad 28.10.2019.
- Hautamäki, A., Hautamäki, L., Neuvonen, L., Maliniemi - Piispanen, S., 2010, *Transmission of attachment across three generations: Continuity and reversal*, Clinical Child Psychology and Psychiatry, 15(3), s. 347-354.
- Henricson, M., 2017, *Vetenskaplig teori och metod: från idé till examination inom omvårdnad*, Uppl. 2, Studentlitteratur AB, s. 152 – 154.
- Jacobsen, D.I., 2007, *Förståelse, beskrivning och förklaring: introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*, Studentlitteratur, Lund.
- Kerker, B. D., Storfer-Isser, A., Szilagyi, M., Stein, R.E.K., Garner, A., O'Connor, K. G., Hoagwood K. E. och Horwitz, S. M., 2016, *Do pediatricians ask about adverse childhood experiences in pediatric primary care?*, *Assad pediatric*, 16(2), s. 154–160.

- Lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt 8.4.1983/361, *Finlands författningssamling*, Tillgänglig:
<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1983/19830361?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=vardnad%20om%20barn> Hämtad 27.10.2019.
- Main, M., Hesse, E., Hesse, S., 2011, *Attachment theory and research: overview with suggested applications to child custody*, *Family court review*, 49(3), s.426-463.
- McIntosh, J., Smyth, B.M., Kelaher, M., 2013, *Overnight care patterns following parental separation: Associations with emotion regulation in infants and young children*, *Journal of family studies*, 19(3), s. 224-234.
- Risholm Mothander, P., Broberg, A., 2018, *Att möta små barn och deras föräldrar i vården. Om anknytning, utveckling och samspel*, Natur & Kultur, Lettland. s.76–77.
- Roberts D., Coakley T. M., Washington T. J., and Kelle A., 2014, *Fathers' Perspectives on Supports and Barriers That Affect Their Fatherhood Role*, *SAGE open*, s. 1-10.
- Sjukförsäkringslag 21.12.2004/1224, *Finlands författningssamling*, Tillgänglig:
<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2004/20041224?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sjukf%C3%B6rs%C3%A4kringslagen#O3L9> Hämtad 11.4.2020.
- Statistikcentralen, 2019, *Antalet ingångna äktenskap minskade betydligt*, Tillgänglig:
https://www.stat.fi/til/ssaaty/2018/ssaaty_2018_2019-06-18_tie_001_sv.html
Hämtad 22.10.2019.
- Steinbach, A., 2018, *Children's and Parents' Well-Being in Joint Physical Custody: A Literature Review*, *Family Process*, 58(2), s. 353-369.

Svanberg, P.O., Mennet, L., Spieker, S., 2010, *Promoting a secure attachment: A primary prevention practice model*, Clinical Child Psychology and Psychiatry, 15(3), s. 363-378.

Söderman, A., Jackson, K., 2011, *Barn som far illa i sin hemmiljö - BVC-sjuksköterskors upplevelser av att möta och hjälpa barnen*, Vård i Norden, 31(4), s. 38–42.

Tornello, S. L., Emery, R., Rowen, J., Potter, D., Ocker, B., Xu, Y., 2013, *Overnight Custody Arrangements, Attachment, and Adjustment Among Very Young Children*, Journal of Marriage and Family, 75(4), s. 871–885.

Väestöliitto, 2019a, *Avioerot*, Tillgänglig:

https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/parisuhteet_ja_seksuaalisuus/avioerot/ Hämtad 22.10.2019.

Väestöliitto, 2019b, *Eronneisuus lapsiperheissä*, Tillgänglig:

https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/perheet/eronneisuus_lapsiperheissa/ Hämtad: 22.10.2019.

Väestöliitto, 2020, *För föräldrar*, Tillgänglig:

http://www.vaestoliitto.fi/pa_svenska/familjeverksamhet/for_foraldrar/ Hämtad: 23.01.2020.

Wennerberg, T., 2014, *Vi är våra relationer: Om anknytning, trauma och dissociation*, Uppl.1, Natur & Kultur, Stockholm. Tillgänglig:

https://books.google.fi/books?hl=sv&lr=&id=yVa0DgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT4&dq=barn+OCH+f%C3%B6r%C3%A4ldrar+OCH+anknytning&ots=gGcwZM2uh3&sig=QqYsZCEodv2wBBjyhU1q3o7N7qk&redir_esc=y#v=onepage&q=barn%20OCH%20f%C3%B6r%C3%A4ldrar%20OCH%20anknytning&f=false Hämtad: 10.11.2019.

Yrkeshögskolan Arcada, 2014, *God vetenskaplig praxis i studier vid Arcada*, Tillgänglig: https://start.arcada.fi/system/files/media/file/2019-06/god_vetenskaplig_praxis_i_studier_vid_arcada.pdf Hämtad 22.11.2019.

BILAGA 1. LITTERATURSÖKNING

	Databas	Sökord	Antal träffar	Vald artikel	Författare
1	Academic Search Elite (EBSCO)	(Attachment AND infants OR babies AND divorce or separation or divorced parents or break up or parting)	17	Overnight care patterns following parental separation: Associations with emotion regulation in infants and young children	McIntosh, J., Smyth, B.M., Kelaher, M.
2		(Sjuksköterskans perspektiv OCH barn)	27	Barn som far illa i sin hemmiljö – BVC-sjuksköterskors upplevelser av att möta och hjälpa barnen	Söderman, A., Jackson, K.
3	PubMed	(Infant AND divorce)	106	Do pediatricians ask about adverse childhood experiences in pediatric primary care?	Kerker, B. D., Storfer-Isser, A., Szilagyi, M., Stein, R.E.K., Garner, A., O'Connor, K. G., Hoagwood K. E. och Horwitz, S. M.
4		(attachment AND infants OR babies AND divorce)	20	Overnight Custody Arrangements, Attachment, and Adjustment Among Very Young Children	Tornello, S. L., Emery, R., Rowen, J., Potter, D., Ocker, B., Xu, Y.
5		(Attachment AND infants AND nordic countries)	76	Transmission of attachment across three generations: Continuity and reversal	Hautamäki, A., Hautamäki, L., Neuvonen, L., Maliniemi - Piispanen, S.
6		(Father and involvement and at-	83	Father Involvement, Paternal Sensitivity, and Father-	Brown G. L., Mangelsdorf S. C., Neff C.

		tachment)		Child Attachment Security in the First Three Years	
7	Sage	(Hautamäki AND attachment)	30	Promoting a secure attachment: A primary prevention practice model	Svanberg, P.O., Menet, L., Spieker, S.
8		(Father AND Involvement AND Divorce AND Infant)	1060	Fathers' Perspectives on Supports and Barriers That Affect Their Fatherhood Role	Roberts D., Coakley T. M., Washington T. J., and Kelle A.
9	Google Scholar	(Malin Bergström)	4 990	Mental health in Swedish children living in joint physical custody and their parents' life satisfaction	Bergström, M., Fransson, E., Hjern, A., Köhler, L., Wallby, T.
10		(Joint custody and infant attachment)	4 340	Children's and Parents' Well-Being in Joint Physical Custody: A Literature Review	Steinbach, A.
11		(joint custody and infant attachment)	11 800	Attachment theory and research: Overview with suggested applications to child custody	Main, M., Hesse, E., Hesse, S.
12	DiVA	(Malin Bergström)	79	"We also communicate through a book in the diaper bag" - Separated parents' ways to coparent and promote adaptation of their 1-4 year olds in equal joint physical custody	Bergström, M., Sarkadi, A., Hjern, A., Fransson, E.